

OSTATNIA USŁUGA KAZNODZIEYSKA,
pełnym wdzięczności sercem, y usty
Ostatniemu z Domu Xiążąt Wiśniowieckich

46. 15. 24¹¹
JASNIE OSWIECONEMU XIAZĘCIU IMCI

MICHAŁOWI
SERWACEMU
KORYBUTHOWI
WISNIO-
WIECKIEMU,

Ná Dolsku, Dabrowicy, Brahinu, y Komarnie &c.

H R A B I 24361

WOIEWODZIE WILENSKIEMU

HETMANOWI Wielkiemu W. X. Litewskiego
Gliniańskiemu, Tucholskiemu, Wołkowiskiemu, Wilkiskiemu,
Wilkowskiemu, Kirśnieńskiemu, Simnieńskiemu, Metelskie-
mu, Mereckiemu, &c.

STAROSCIE
Fundatorowi Swojemu

Pogrzebowym Kázaniem Oświadczona.

Przez X. ANTONIEGO BIEYKOWSKIEGO,

Societatis I E S U.

W Wisniowcu w Kościele OO. Karmelitów Boszych.

Roku 1745. Dnia 7. Pazdziernika.

W S A N D O M I E R Z U

w Drukarni J. K. M. Kollegium Soc. JESU. Roku Pańskiego 1746.

creventus Sandomierz

Ná Herbowne kleynoty J. O. XIAZAT
WISNIOWIECKICH, y RADZIWIŁOW

Rádziwiłowski czarny, Polski orzeł biały.
Do Wiśniowca ná pogrzeb rázem się złeciáły.
Ten w żałobie, po mężu, tamten biały láta,
Znać miewał, z Wiśniowieckich tronu, kandydáta.
Czarnemu herb nápiersiach, kładzie miłość trwałá,
Biały ná głowę mitrę, Xażęcia MICHAŁA.
Záwsze go mieć będą, przez sympátyczne chęci,
Kochaná Zoná w sercu, á Polska w pámieci.

S
skiem
WIE
cie, z

Jásnie Oświecona MCia

X I E Z N A

P A N I, Fundatorko, y
Dobrodzietyko.

STaratem się zawsze oto, wedle drobney sposobności moiey, żebym do ucha bardziey, niżeli do oka kaznodzieia był. Y dla tego, nigdy się odważyć nie śmiał, podać to cenzurze czytających, com kiedy mówił do zbudowania słuchających. Pierwsza o pierwszym między Pány Litewskimi, y podobno oślatnia, o oślatnim XIAZĘCIU WISNIO-WIECKIM praca moja wychodzi do druku, spodziewam się prześię, że jeżeli nie z siebie, to z poważney, o ktorey traktowałem materji,

teryi, w oczach, uszu, y sercach Polskich y Litewskich profitować będzie. Ci co czytać będą, rozkwila oko nád szkoda nieodżałowana zeszłego imienia XIAZAT WISNIOWIECKICH. Kto rzy usłysza ruinę tak wielkiego Domu, brzmieć będzie w uszach niesmiertelna sława, tak zacnych w oyczyźnie ludzi. Wszyscy ktorzy obacza, uszłysza, westchna serdecznie nád śmiercia iednego z naypoćciwszych w tey Rzeczypospolitey Senátora XIAZĘCIA WISNIOWIECKIEGO, pierwszego w Litwie Woiewody, y Hetmana. A iá z pracy moiey tę odbiorę konsolacya, zem był oratorem ná pogrzebie tego Páná, ktorego cnót y zástug w tym Krolestwie wszyscy ktorzy go ználi, y doználi, będą Káznodzieicami. Odbiorę y ten pożytek, z zálobney mowy moiey, zem imieniem całej Prowincyi Polskicy Zákonu moiego dał próbę iákakolwiek, prawdziwey obligacyi, Fundatorskiemu Domowi XIAZAT WISNIOWIECKICH, y zá millionowe Dobrodzieystwa, stárym groszem wypłacił się, to iest owym dobrym słowem, Bog záptac XIAZĘCIU WISNIOWIECKIEMU zá iego láski. A co náypierwey námienić powinienem był, przymusiłá mié do drukowania tego dyskursu moiego, wyraźna wola, y powtorzony nie raz kompuls W. X. Mci Dobrodzieyki, ná ktorey Pánskie rozkazanie, wydaie, y oddaie do rak iey to kázanie, z większa podobno ochota uslugi moiey, nizeli esłymacya pracy. Cožkolwiek badž, przyimiesz W. X. Mć Dobrodzieyka, ten z żalu y miłosci po zmarłym XIAZĘCIU wykszaltowany upominek, á iáko w mitrze XIAZAT WISNIOWIECKICH byłaś perła, w szczęśliwie drugim małżeństwie męzowey głowy korona. Tak po świętey y święzey záwsze u nas pámięci, Oyca, Fundatora, y Dobrodzieia nášzego XIAZĘCIA MICHAŁA KONSTANTYNOWICZA, będziesz dla Zákonu moiego, slatecznym respektem KONSTANCYA. Do nas należec będzie, nie tylko ná ambonie, ále y przy ottarzu, bydž oratorami, áby po stráconych trzech krzyżach w iednym MICHAŁE, w drugim dwa krzyże nádgrodzily strátę przyiáciela, y iák u Tyberyusza Cesarza, pokazały skárb szczęśliwego w życiu powodzenia, w powodzeniu fortunnych sukcesow, w sukcesach požadanych dla imienia Sukcesorow. Tak žyczy.

J. O. W. X. MCI.
Dobrodzieyki.

pamietny przed BOGIEM Sluga.

A. B. S. J.

3

Noli timere: ego sum primus & novissimus, fui mortuus, & ecce sum vivens in secula seculorum, & habeo claves mortis. Apocal: 1.

leśmiertelney pámieci, Ján trzeci, Krol Polski, spráwuiać pogrzeb Mátcie swoiey, Theofili z Daniłowiczow Sobieski, Káosztelanowy Krákowskiey, pierwszy dzień áktu tego, wedle ostátniey woli Mátki swoiey, prywatnie, bez wszelkiey appárèncyi pogrzebowey odpráwił, tę tylko ná kościele rzuciwszy inskrypcyá: *Sic*

Mater voluit. Drugiego dnia, wspaniaće Exequie, Krolewskim sumptem spráwił, tę znowu nád bogatym kátafalkiem dáwfszy inskrypcyá: *Sic filium decuit.* Tegoż Náyiásnieyszego Krola, Wnuczka od rodzoney siostry, J. O. Xiężna z Rádziwítow Wiśniowiecka, Woiewodzina Wileńska, Hetmana Wielka W. X. Litewskiego, dnia wczorayszego, spráwiłá pogrzeb, Mężowi swoiemu, nie prywatny iáki, ále Páński, Xiążęcy, y ledwie nie Krolewski, pogrzeb mowieć táki, o którym z Jobem mowieć mogę c. 5. *Ingredieris in abundantia, sepulchrum, sicut infertur acervus tritici in tempore suo:* Ostátni Jágiellońskiego snopká Kłos, Xiążę Michał Wiśniowiecki, wniesiony do tego Kościoła, *in abundantia,* tak licznego światła, tak wysmienitych struktur, tak bogatych memblow, *in abundantia* tak wielu dystyngwowanych gości, że o tym ostátnim, Domu Xiążąt Wiśniowieckich Fenixie y o iego pogrzebie powiedzieć, co o Arábskim napisał Martialis, *Non poterat Nobilius nasci, splendidiusve mori.* A o Xiążęcych ná ten ákt expensách, co o Tyryczykach pismo S. 2. Machab: 4. *Tyrus, erga sepulturam liberalissimi.* J już rozumiem że wczorayszemu pogrzebowi, przypiláć by trzebá: *Sic Princeps jussit.* Tak honor Domu Xiążęcego, y Fámilii Krolewskiey kázał. Aż widzę znowu dziś, solenne exequie, z tąż pogrzebowá páradá, z temi funebralnemi wysmienitościami, y żalobnym nábożeństwem odpráwiają się; Ná co? *Sic conjugem decuit.* Tak ná státeczenie kocháiącą żonę, tak ná poprzyśiężonego, nie ná ieden Krzyż herbu Wiśniowieckich przyiáciela, tak ná prawdziwie żaluiącą Wdowę, náleżało. Oskárżono
A przed

przed Tyberyuszem Cezarzem (Ravifius) żonę, Sertoryusza Senatora Rzymskiego, że mu w więzieniu zostającemu, po sześć czerwonych złotych, na dzień dawała, a nie kázano dawać, tylko po sześć groszy: pozwana oto, tak się justifikuje: *Feci quod jussisti, addidi quod jubet amor*. Wczorajszy pogrzeb, sprawić rozkazała godność zmarłego Xiążęcia, powaga pierwszego w Litwie Senatora, honor Hetmański, dziś przydać kazała miłość, nieśmiertelny affekt, niezapomniana przyjaźń. Piłze *Erasmus Roterodamus*. Pytano się Tebańczyka jednego, jaka też jest między wami miłość, a on włożywszy rękę do kieszeni, rzecze: *Thebanus amor, tantum ad capsellam*. Dowie się o tym wodz Thebański Epaminondas, y poprąwując prostego człowieka zdanie, wystawić kazał obraz, prawdziwej miłości, z otwartymi pierściami, z wyciągniętą ręką, z rozproszą kieszenią, y podpisać: *Verus amor, expensis modum imponere nescit*. Czyli się teraz nie nápatrzemy tego, że: *Humanus amor, tantum ad capsellam*. Wszystkie ludzkie przyjaźni, y miłości, nie jedną, utwierdzone przysięgą, gránice máia, tylko do kieszeni; álbo iák fráncuskie przysłowie niesie [Leopold: Mancinus) *Sum totus tuus, excepto corpore & bonis*. Czyliż máło takich nieboszczyków, co testamentami obligowali, na miłość wrodzoną, profili, na strážny sąd Boski zaklináli, y gotowiżny náto zostáwili, áby im Chrześciański pogrzeb, rocznicę požądana, exequie nie iedne, sprawiono; a przecię widzimy, że iedni bez pogrzebu, & *sine honore sepulchri*, pochowani: drudzy ledwie nie iák Joákim Krol, w ziemię wrzuceni; Jerem: 22. *Sepultura asini sepelietur, & proicietur extra portam Jerusalem*. Inni po kątách Kościelnych, ieszcze gnią, w samey tylko niepamięci ludzkiej zágrzebáni, nárzekáią z Prorokiem Psal: 30. *Oblivioni datus sum, tanquam mortuus à corde*. Tak, iák Károłowi piątemu, Synowskie obietnice deklarowały, wystawić cud świata Mauzoleum, aż potym schowawszy go (piłze Gaspar Ens]ná sczupłym marmurze, wryto nádgrokeb: *Hic jacet intus, Carolus quintus, ora pro eo bis ter, Ava Maria cum Pater noster*. Ach prawdziwie, takie miłości, y pogrzeby, zdaniem sámeego Pána Jezusa: *Sepulchra dealbata*. Czemusz się to tak obłudnie, między ludzmi dzieie? bo: *humanus amor, tantum ad capsellam*. Pogrzeb y exequie, dopieroz fundowane ánniwersarze, zá krewnych, przyációl, bogato obiecujemy: *verbis ut nummis* płáciemy. Miłość Xiężny JMci Wiśniowieckiej, ku zmarłemu mężowi widzimy to, y widzieć przez cztery dni będziemy, że: *verus amor expensis modum imponere nescit*. Tak się to w tym Kościele, dzieie iák Marci 14. po-

wiada

2
wiada Ewangelia, że Mágdalena, wylała drogi oleiek, ná głowę Jezusową: *Fracto alabaſtro effudit ſuper caput ejus.* S. Jan c. 12. mowi że nie głowę, ále nogi námaſciła: *Unxit pedes IE-SU, et domus impleta ex odore unguenti.* Oboie muſi byđz prawda, bo Ewangelia; to ieſt: że od ſtopy do głowy, ubalſamowała Mágdalena, Páná JEZUSA; kiedy miaſto podziękowania, ſzczypáciá, ięzykami poczęto: *Ut quid perditio hæc.* Broni iey Pán JEZUS: *Bonum opus, operata eſt in me, ad ſepeliendum me fecit.* J przydaie pelne wdzięczności ſłowa: *Ubi-cunq; prædicatum fuerit, hoc Evangelium in univerſo mundo, narrabitur, quod hæc fecerit, in memoriam ejus.* A iá ſię pytam: ná co ſię to ták Mágdalena expenſowała? ieżeli *ad ſepeliendum fecit,* mowiá ludzie, co potych ná pogrzeb koſztách? niewidzę inney rácyi, tylko tę, ktorá S. Łukáſz w ſwoiey námienił Ewangelii: c. 7. *Quoniam dilexit multum.* J. O. Thekla, dziś, iák Mágdalena pod krzyżem y nieiednym, wylała ná pierwszy dzień pogrzebu tego, właſnie iák ná głowę Jezusową, tyle oliwy ná ſwiátło, tyle winá iák oliwa, ná goſci, tyle *unguenta pretioſa* ná ſtruktury y pikтуры, że dom ten Boży: *domus repleta ex odore unguenti.* A co náyſzacownieyſza, wylała tyle Báſſamu drogiego, Krwi Jezusowej, w zákupionych Mſzach S. ná drugi dzień, dopieroz trzeci, y czwárty: *ut quid perditio hæc?* Inney rácyi niewidzę, tylko: *quoniam dilexit multum.* Ják Mágdalená P. Jezufa, od ſtopy do głowy, ták kochaiáca Thekla, Michałá, od dnia ſmierci, do dnia dzieyſzego, rok cáły, codzienmami práwie exequiami, y tak wielkim koſztem, grzebie, áby: *ubicunq; prædicatum fuerit &c.* publiczne piſały poczty, ci co widzą, ſwiádczyli, Hiſtorye potomnym drukowały czaſom: *quod hæc fecerit in memoriam ejus: dilexit multum.* Przysłowie Łácińſkie nieſie: *ſepè dies poſt tres, vileſcit piſcis; & hoſpes, ni ſale conditus, vel ſit ſpecialis amicus.* Kiedy nie do trzeciego, iák zwyczaj; ále do czwártego dnia, przeciąga pogrzeb, Męża, J. O. X. Hetmana, á ieſzcze: *ſine ſale discretionis,* ná ták wielkie expenſy, muſiá byđz u niey, Xiążę Michał, nie tylko *ſpecialis* wżyciu, ále y po ſmierci, *amicus ſpecialiſſimus.* Wielką rzecz nápiſał Zátuſki *Epíſt: famil: tom: imo,* o Zámoyſkim Jánie, Kánclerzu y Hetmanie: *Poſt fata uxoris ſue Radivilæ, raro exemplo, toti exercitui, lugubres veſtes dedit.* Tu Rádziwiłowna po ſmierci Kánclerza y Hetmana W. X. L. nie zołnierzom proſtym, ale wſzytkiemu Duchowieńſtwu ſuknie záłobne, to ieſt nowe y bogate apparáty ſpráwiłá, do wſzytkich Ołtárzow; práwdziwie miłości *exemplum rarum:* że, o tym pogrzebie mowić, co

o Julii, Pompeiufza żonie, nápiſał Ovidius: *Illatibi exequias, & magni funus amoris fecit, & extinctum vetat amando mori.*

Ále coż ſię dzieie? oto o drugim dniu pogrzebu tego práwdzi ſię, co o Dáwidzie piſmo S. 1. Reg: 20. *Cumquè illuxisset dies secunda, apparuit vacuus locus David.* Pyta ſię Saul, gdzie ſię Dáwid podział? *Sacrificium solenne in Bethleem, unus de fratribus meis accersivit me.* Jdziſ licznemi ogniami záiaſniał Koſciół, *sacrificium solenne, pod Jnfułą, Kámieniecką, sacrificium in Bethleem,* y dziſ ná żálobny chleb goſci záproszono, coż kiedy Xiążęcia niemaſz, *apparuit locus vacuus David.* Już tylko próżny kátafalk ſtoi. Gdzie ſię podział Xiążę Hetman? niedługo zá brátem Xiążęciem, Káſztelanem Krakowskim poſzedł, *unus ex fratribus accersivit me.* Nápiſał Tacitus: *Optimus, poſt Principem malum, dies secundus.* A iá dziſ wſpák mowie: *Pessimus, poſt Principem optimum, dies secundus.* Jeſtci pogrzebowa publika, coż kiedy ná drugi dzień, nietylko Xiążęcia ná ſwiecie, ále y ciáta ná kátafalku iuż niemaſz. J dla tego nie tylko czterodzienny, ále długoletni pogrzeb będzie, po ták dobrym Xiążęciu w Polſzcze; żáloba nieſmiertelna w domu, po oſtátnim Wiſniowieckim; żal ná wſyſtkich lát mieſiáce, y rocznice, po oſtátniey kwádrze, Xięzycza Xiążąt ná Wiſniowcu y Zbárażu. Ze ná tym grobie tżami piſać trzebá, co ná ſkále, otchłáni owey wyryto w Rzymie, wktora, Kurcyuſz wpádl: *Semper amorē, ſemperque dolorē.* Zgáſt oſtátni Xiąże Wiſniowiecki, wiecznym tż potopem, *pallida luna pluit.* Poſzłá między Pleady herbowna gwiazda, á oſfierociałe ſwiáta, iák baby ná niebie plákać będą: *Nos flenducimus boras.* Poſzły iuż w niebo oyczyſte Krzyże, á ná ziemi owa ſię práwdzi Ewangelia Mát: 24. *Parebit ſignum filii hominis, tunc plangent omnes tribus terræ.* Pogrzeb ten Hetmaná Litewſkiego, iák Máchabeuſza wodza Jzraelſkiego, 1. Machab: 13. Tym ſię zákończy: *Planxerunt eum omnis Israel planctu magno, & luxerunt multos dies.* Będzie ten pogrzeb koligata Krolewſkiego, w koronie y w Litwie, iák Krola Jozyaſza, 2. Paralip: 25. *Luxerunt eum univerſus Iſrael & Juda, & uſque in praſentem diem lamentationes replicant ſuper Joſiam, & quaſi lex obtinuit in lamentationibus.* Będzie tá żáloba w fámiliach ſkolligowánych iák w Jzraelu 1. Reg: 20. *Levavit populus voces ſuas, & planxerunt, donec deficerent in eis lachrymae.* A po pogrzebie, iák po zmarłym we Francyi Delfinie wyſtáwiono Fontannę, z ktorey wody wytryſkaia, ná powiędte wokóło Fráncuſkie lilie, przypifałszy: *Perpetuis te flos regum mergemus in undis.* Nie tylko z biały iák lilia ſiwizny, nie tylko zli-

ko z liliowego kándoru w pierśiach, nie tylko że krwi Krolewskiej *Florum lilia reges* Xiążę Michał Wiśniowiecki *flos regum*, á macierzyste Chodorowskich trzy rzeki publicznemi komplorácjami zebráwszy *perpetuiste flos regum mergemus in undis*. Ná tym pogrzebie, iák S. Hieronym ná Nepocyaná przyznáć się trzebá, y mnie kázacemu, y wam słuchaiącym, *Quoties nitor in verba prorumpere, & super tumulum epitaphii flores spargere, semper lachrymis implentur oculi, & renovato dolore totus in funere sum*. J podobno po skończonym tym pogrzebie, do tego przyidzie, ná co nárzekáł Stácyusz: *Et lachrymæ citius deerunt, quam causa dolendi*: á J. O. Xiężna Woiewodzina, iák owa u Jeremiaśza Wdowa: *Fasta est quasi Vidua, Princeps Provinciarum, non habens Consolatorem*. Thren. imo. Wiem iá, że przyiácielskie konsolacye, y życliwych perswazye, iák Pán JEZUS Náimskiej wdowie mowia: *noli flere*. Odpowiada ona u Juglarsa: *Prohibes lachrymas, & facilis est obedientia, si causam removes doloris; si fontem non exsiccas, fluxum lachrymarum non impedies*. Bo ná tę pospolitą, y ośtátnią konsolacyą, czegoż płakać, iuż się to nie wroci. Odpowiedziała zá Xiężnę JMc, Válerya Solona Lácedonow Hetmana Máżonka: *Cur fles & nihil proficis? R. hoc ipsum lugeo, quia nihil proficio: Plutarchus*. Ze Xiążę Michał Wiśniowiecki umarł, y w nim cáła familia zesztá, o to famo płacze, że się to iuż nie wroci. Bo nie tylko Solona, ále náymędrszego w świecie Salomoná serce, ná tak niepoważowaną szkodę, rozkwilić się musi. Eccl: 4. *Unus est, & secundum non habet, neq; filium, neque fratrem, & hæc est afflictio pessima*. Przecięż iá do ciebie J. O. Ráchelo, mowię z Prorokiem Jerem. 31. *Quiescat vox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis, est spes novissimis tuis ait Dominus*. Coż to zá nádziejá? O to S. Ambrozy cmiácemu się Xiężycowi, przypisał: *Luna obumbrari potest, deficere non potest: á Herbowney gwiazdzie, co spádaiącym z niebá Phænomenom przypisał Apelles Symbolicus: Stant, quamvis cecidisse videntur*. A o Krzyżach Korybutowskich práwdzi się, co Ján Krolewic Węgierski, powiedział Jzábelli Mátcie Wdowie, oddáiącey koronę Węgierską Austryakom, gdy z niey idącey z rąk do rąk krzyżyk spadł, á dziecie go krolewic podniosło: *Ne sis sollicita Mater, si crucem habemus, & regnum habebimus*. Bielski *Cecidit Corona capitis nostri* Xiążę Michał, á trumieńki czterech synow, w koło Oyca ná kátafalku stoiące, krzyżyki to, upádły ná tę tu ziemię, ále się z oycem do niebieskiej Korony powrocily. Zycie Xiążę Michał Wiśniowiecki, nie tylko co do długi w Wieczności (iák się spodziewamy) błogosią-

2
wioney: *Sicut luna perfecta in aeternum, & testis in caelo.* Zy-
ie w Chrześciańskich przed Bogiem cnotách, bo to prawdá,
co mowi S. Augustyn: *Premium virtutis immortalitas nominis.*
Zyá, záslugi iego, y słodká ich pámięć, w pierśiach wdzięczney
Oyczyzny, iák Rzym Kárdynałowi Alcyatowi przyznáł: *Vir-
tute vixit, exemplo vivit, memoria vivet:* Zyie ten, lubo te-
raz ná wygnániu z páłacu do grobu, który nieraz y w Dziá-
dach swoich, y w osobie swoiey, Rzeczypospolitey y Wolno-
ści umierájącey, dáł życie. *Vivit adhuc, vitamq; uli debere fa-
zeris. Ovidius.* Zyie ná koniec, w tercju státeczenie kochajúcey
Zony, która to sobie mowi, co Cornelia Sergiusza Rzym-
skiego Senátora żona, spytaná zá co zálobę zdięta R. *Quia
Sergius meus, licet alius vixit, mihi vivit, vivetq; perennis.*
Lboner. J owszem z záłożonych odemnie słow, mieycie tę w
Krzyżách Wiśniowieckich ulgę: *Fui mortuus, & ecce sum vi-
vus in secula seculorum.* Ostátni z domu Wiśniowieckich
Xiążę Michał, ále y pierwszy: *Ego sum primus & novissimus*
Pierwszy W. X. Litewskiego Senátor, Hetman Wielki, á
zátym pierwzy Zołnierz w Woysku, między Xiążętami Li-
tewskimi ze krwi Jagiełlá: *Michael de principibus primis.*
Danielis 10. Do utrzymania Augusta trzeciego ná Elekcyi
pierwszy, że onim ad literam písmo S. 1. Paralip. 4. *Hi Prin-
cipes Virorum fortium, qui adjuverunt David, ut rex fieret.*
Do náypierwzych belli pacisq; Ministeria pierwszy *Primus &
Felicianus,* ále y to prawdá że lubo pierwszy urodzeniem, ho-
norami y fortuná, ostátni z Domu Xiążąt Wiśniowieckich:
Ego sum primus & novissimus & habeo claves mortis. Coż mu
to zá klucze śmierci oddáno w ręce? *Cornelius à lapide* przez
te klucze, rozumie wiádzá, iákáś y rzády nád śmierciá: *Ha-
beo plenum dominium, & imperium in mortem.* I nibyto
władzá Hetmańska, bo tylko o jednę literę rzecz idzie: *Habeo
clavem mortis, czyli clavam mortis.* Cożkolwiek bądź, iá
mám tę imaginácyá. Wychodzi kto z domu ostátni, oddaie-
cie mu klucze, żeby zá sobá zamknął, y domu pustkámí y
otworem nie zostáwił. Wychodzi ostátni z domu Xiążąt
Wiśniowieckich Xiążę Michał, żeby go pustkámí nie zostáwił,
bierze z sobá *clavem* czyli *clavam mortis.* Jákoż zostáwił w
domu, Xiążęce Mitry domowe, Krolewskie Korony nie go-
ściem, Kándydát w sobie y w Brácie ná Krolestwo Polskie
ná ostátniey Elekcyi, zostáwił ná rezydencyi woysko He-
roicznych ákcyi, Wielki Hetman Litewski, zápieczętowáł
ná pokoiách, zácnego Ministra *statús qualitates,* Wielki
Kánclerz; Lokowáł w krzesle Senátorskim nieśmiertelney
pámię-

6
pamięci zdania swoje, godny Woiewoda, á zátym miá Oy-
czyzno. *Noli timere*, tá dla zálujących konsolacya, dla slu-
chających propozycya Kázania będzie: Ostatni z Domu Wi-
śniowieckich Xiążat wyszedł Xiążę Michál, do domu Wie-
czności, od Mitry do Korony, ále w Domu pustek niezo-
stáwił. Bo wiednym sobie wszystkie Chrześciańskie cnoty,
y Xiążęce doskonałości, szczęśliwie zámknął, y chwálebnie
zkompendyował. A zátym ktoby ták skończył, żeby y
prym w cnotách, y termin w náypierwszych godnościách
położył, pierwszy y ostatni J. O. Xiążę Michál Serwácy
Wiśniowiecki, Woiewoda Wileński, Hetman Wielki W.
X. L. otym Ad M. D. G. zá błogostáwienstwem twoim
Niepokálanie poczęta, y bolejąca pod Krzyżem PANNÓ y
MATKO.

Niewiem w iákim sensie powiedział *S. Vincentius Fer-*
*reri*us do wszystkich rodziców: *Vos in Matrimonio*
hortulani estis, qui plantatis arbores, in horto Christianita-
tis. A iá sobie wnoszę, jeżeli rodzice ogrodnicy, to synowie
y corki szczepy, Wnukowie y prawnukowie, to fruktá, y
owoce tych szczepow, á familie y domy cáte, to *Arbores*
Consanguinitatis, rodzáyne drzewa y rodowite. Tylko coż
się dzieie, często się záwodzą, w pracowitych nádzieiach
ci ogrodnicy, y nárzekáią, z Jzaiászem Prorokiem c. 15.
Plantavi vineam electam, expectavi ut faceret uvas, fecit la-
bruscas. Często się rozumne drzewá skárzą: *Quam procul*
a proprio stipite, poma cadunt. Choć ogrodnik umiętny,
szczep piękny, á przecię iák się drzewá szczepne wyrodzą,
y frukta odrodzą, to będą álbo robáczywe, álbo kwásne,
álbo zgnitki, á gátęzie rozłożyste y owe, *rami familiarum*
ták podziczeią, że z nich tylko wilki, y ná koniec wielkie
drwa będą. Toż się y po wielkich domach dzieie, po-
czynáią się od walecznych Bohaterow, od słáwnych po kro-
nikách Antenatow, á kończą się często ná nikczemnych po-
tomkách. Ztey podobno rácyi Pán JEZUS Máth. 13. Sy-
now Koronnych przyrownát do pszenicy: *Semen bonum,*
fili Regni sunt, bo widzą, z doświádczenia gospodarze; be-
dzie iednego y drugiego roku, ziárno pszenicy biále, będzie
potym pstre, dáley czerwone, á iák się wyrodzi y zwiedzie,
będzie z pszenicy żyto, ná koniec kostrzewa y miotlá, y pro-
stý chwast. To się y po fámiliach wielkich dzieie, będą ná-
przod; *fili regni*, będzie z dobrego ziárna: *frumentum ele-*
ctorum, potym się to ták wyrodzi y odmieni, że u iednych
Bz pstro-

psłro w głowie, u drugich posładu w obyczaiách, czczych
kłosow, y letkości dosyć będzie, ná koniec wták pięknym
imiennu: *Et culmi steriles & inutilis herba.* Ták Krolewska
w Dáwidzie familia, w Salomonie mądra y bogáta, ná nik-
czemnym się Roboámie zwiodlá: *Eccl. 47. Finem habuit Sa-
lomon, cum patribus suis, & dereliquit post se, de semine suo, gen-
tis stultitiam.* Familia Eneasz Troiáńtkiego, ná Tyránnie
Neronie skończylá się, z tym tylko nie chwalebnym podo-
bięństwem że: *Sustulit hic matrem, sustulit ille Patrem,* E-
neasz Oyca z ognia wyniosł, Nero z życia zniósł Mátkę.
Konstántyná Wielkiego imię, ná Julianie Apostácie zginęło;
Z Károla Wielkiego krwie ostatni potomek: *Carolus simplex.*
A to widzę iák świat, zaczął się od Świętego Adáma, á skoń-
czy się ná bezbożnym Antychryście. Ták wedle Platoná Filo-
zofii, człowiek káždy *parvus mundus*, iák świat światem, ták się
często godne párentełe kończą psubratem. Jpráwdzi się o zna-
mienitych rodowitościách co *Ravisius Textor* o Egipcyanách
nápisal: *Apud Egyptios primo regnasse Deos, postea semideos,
deinde homines, ultimò belluas purpuratas.* Czemusz to ták
te rodowite drzewa wyrádzaią się, y nádzieie ogrodników
záwodzą? podobno dla tego że niedbáli ogrodnicy, z mło-
du drzewa nieokrzesywali z wilkow, gátezi nienágináli, roz-
buiáło się to y podziaczało: *Crescent, rami crescetis & umbrae,*
iák o iednym pustym sádzie nápisal: *Apelles symbolus.* A po-
prostu mowiac: ládaiákie dzieci wychowanie, rozpieszczona
edukácia, hanbę domowi, w nikczemnych rodzi potomkach.
Pisze Paleotti: Wyprowadzaią umarłego iedynáká z domu ro-
dzice z płaczem y nárzekaniem, áż ktoś z Duchowieństwa
rzecze: *Afflicti parentes, vespere defunctorum, filio canunt.* Ják
to? pierwszy Psálm nieszporu żalobnego zácyná się: *Dilexi,*
antyphona po niem: *Placebo,* á ná koniec: *Requiem eternam.*
kiedy się wychowanie dziátek, zácyna od zbytniego *dilexi,*
akkomodacye młodych, wedle ich samych upodobania: *Pla-
cebo,* będzie niedługó tákiey familii: *Requiem eternam.* Je-
szcze y ztey rácyi, wyrádzaią się rozumne drzewa y niszc-
czeiá, ktorá nápisal Ennodius: *Corruit arbor, & totam pro-
stravit pondere sylvam.* Upádku wielkich drzew, gátezie łámia,
y młodociáne łzczepy wywrácaia. Grzechy rodzicow, czę-
sto Bog ládaiakiemi potomkámí kárze. Zábito S. Sigfrydo-
wi trzech Synowcow, modli się Święty Biskup przy ciáłach
ich, áż iedna głowa záwoła: *Vindica Domine,* druga się spy-
ta: *Quando?* trzecia odpowie: *in filios filiorum,* y przydaia
Lekcyę kościelne: *Quod interfectorum familia in hanc usq̄
diem*

re ipsa experiuntur. Trzecia rący, dla ktorey wielkie do-
my, iák drzewa ruinuia, się, iest tá, bo iák dzrewa, iák się ná-
zbyt wybuia, y bárdzo zákwitną, potym schną, gąezie, y
pruchnieią: to iest zbytek w wielkich fortunach, rozpušta
wšczęściu, o korym nápisł Weber: *Aqua stagnantes pari-
unt bufones, divitiæ nimia pariunt peccata*, w swywolnych
potomkách pewna w domu ruina. Lucæ 12. mowi so-
bie bogato lusztykuiający człowiek: *Anima mea, habes multa
bona in annos plurimos, ede, bibe, epulare*. Ná ten iego dy-
skurs mowi Pán JEZUS: *Stulte, což tu głupiego?* odpowiadá
S. Augustyn: *Stulte, si edis, bibis, epularis, annos plurimos non
habebis*. Ale iá rozumiem: naywiększa rący, czemu się ro-
zumne drzewa, w krzywe drzewa wyradzaią, przepaść sądow,
y niekończenie niedościgłych dyspozycyi Bożkich, iáko
mowi S. Páweł 2. Cor. 3. *Nequè qui plantat, neq; qui rigat,
sed qui incrementum dat DEUS*. Nie winnica winna, nie lá-
torość krzywa, że się wino młode ná S. Jáku burzy y prze-
wráca, ále Bog Jákurow przez niepoięte rzady swoje: *Hunc
humiliat, hunc exaltat, quia calix in manu Domini vini me-
ri plenus misto. Vos in matrimonio hortulani estis, qui plan-
tatis arbores, in horto Christianitatis*. Fámilia Xiążąt Wiśni-
owieckich, y to dobrego drzewá łzczep, ále iák widzial Pro-
rok Jáia 61. *Plantatio Domini ad glorificandum*, z tego szcze-
pu, wyrosło drzewo *arbor una nemus*, ktore gąeziámí swo-
iemi, przez synow Gedymina Xiążęcia Litewskiego, Jágiello-
ná korony w koronie, przez Olgierda, bráta iego rodzone-
go Korybutow mitry w Litwie y ná Rusi rozrodziło, że o-
tym Drzewie mowić z Ezechielem: *Factæ sunt ei virgæ so-
lide, in scepra dominantium C. 19*. Dwoch Krolow z domu
Xiążąt Korybutow było, Zygmunt Czeski, y Michał Krol
Polski. Což mowić o kolligacyach Cesarzow wšchodnich,
wšzák zá Xiążęciem Michałem Wiśniowieckim, Stárosta O-
wruckim, była Mohilanká, Paleologow y Kantakuzenow Ce-
sarzow wšchodnich Wnuczka. Cesarzow záchodnich krew
zptynęła do Xiążąt Wiśniowieckich, bo że dawnieyszych
kolligacyi nie wspomnę, iáko Cymbarká álbo Cecilia z ro-
dzoney Sioltry Korybuta Alexandry zrodzona, była to żo-
na Ernesta Austryaká, mátká Ferdynánda trzeciego Cesarza
Rzymskiego. Zá Krolém Michałem była Eleonora Ferdy-
nanda trzeciego Corká. Za Dymitrem Wiśniowieckim Kászte-
lanem Krákovskim, była Sistrzenica Jána trzeciego Krola
Polskiego, á siostrá cioteczna rodzona, nie dáwno zmarłego
Károla siódmego Cesarza, Xiężniczka Zásláwska. Weszły
C w dom

w dom Xiążąt Wiśniowieckich korony Polskie, wszak za
Jakubem Sobieskim, Kasztelanem Krakowskim, była primo vo-
to, Xiężniczka Wiśniowiecka Woiewodzanka Ruska. Korony
Francuskie, wszak Xiężna Wiśniowiecka Kasztelanowa Krako-
wska żyjąca z Domu Leszczyńska, Ciotka terażnieyszey Kro-
lowy Francuskiej, a przez nią, Hiszpańskie, Sycylijskie Korony,
w dom Wiśniowieckich wprowadziła. Zawiesił na tym
drzewie honor, korony Angielskie, przez Sobieską, Károla
Stuarta żonę, Korony Pruskie, wszak za Januszem Xiążeciem
Rądziwitem, Kasztelanem Wileńskim, była Brandeburczanka,
y Xiążęcia Bogusława Rądziwita, Koniuszego W. X. L. Cor-
ka, była za Brandeburczykiem. Obudwu tych Xiążąt stryji,
Woiewoda Nowogrodzki, złączył się dożywotnie z Xiężniczką
Wiśniowiecką, Woiewodzanką Wołyńską. J korony
Moskiewskie mowiły temu drzewu, iak *Judicum q. Veni &
impera nobis*. Bo kiedy się Moskale kłócili o granice z Do-
brami ukrainskimi, Xiążęcia Jeremiego Wiśniowieckiego,
Woiewody Ruskiego, y oto posłow do Polski wysłali, odpo-
wiedziął Władysław czwarty: większe ma prawo Xiążę Jere-
mi do Moskwy, niżeli Cár do Rumna. A ieżli kárdynałskie
purpury *pares regibus*, y te się farbowały krwią Xiążąt Wi-
śniowieckich, bo że dawnieyszych nie wspomnę, Kárdynała
Donhoffa Synowica, Woiewodzanką Pomorską urodziła
Xiężniczkę Czartoryską, Chorażankę W. X. L. *secundi vo-
ti* oblubienicę zmarłego Xiążęcia Hetmana. Kárdynała Rá-
dziejowskiego Mátka Tárnowska, była primo voto za Xiążę-
ciem Jerzem Wiśniowieckim Stárosta, Kámionackim. Szczęśli-
wie żyjącego, *et nunquam sine laude loquendi* Xiążęcia Kárdy-
nała Lipskiego Biskupa Krakowskiego. brát Obożny koronny,
zprziąznit się dożywotnie z Dąbską Marszałkowną koronną z
Rądziwitówny Kánclerzanki W. X. L. urodzoną, ktorey Dziád
Rądziwit Woiewoda Połocki, miał za sobą Xiężniczkę Wi-
śniowiecką Kátarzynę Eugenią. Ták się pięknie po całej
Europie rozkrzewiła: *Arbor consanguinitatis* Xiążąt Wiśni-
owieckich, y gąteziámi swoimi tronow wszystkich dosięgła,
że: *Factæ sunt ei virgæ solidæ in sceptrâ dominantium?* A
w Oyczyźnie nászey, iak się to drzewo rozrodziło? námie-
nia písmo S. Daniel. 4. *Arbor magna & fortis, proceritas e-
jus ad terminos univêrsæ terræ.* Ztego drzewa Buławy ko-
ronne w Dymitrze, y Janusza Koniuszym koronnym, Li-
tewskie w Michále, z tego drzewa láski Marszałkowskie Li-
tewskie w Januszu, z tego drzewa krzesła Senatorskie, ták
zágęsz-

zágęszczone w Polszcze y w Litwie, ze co Poeta o familii
Tárqwiniusza w Rzymie: *Tempore deficiam, magnos numeran-*
do Quirites, vixq; meus capiet nomina nuda liber, to iá o
Xiążetách Korybutách. Jle pánięc moiá znieśc może, wiem
ze Xiążeta Wiśniowieccy byli y nie raz Kásztelánami y Wo-
iewodami Krákowskiemi, Kásztelanami Wileńskimi, Wo-
iewodami, Ruskiemi, Wołyńskimi, Beńskimi, Bráčłáwskimi
Mińskimi, Czerniechowskiemi &c. Byli Kásztelanowie Wo-
łyńscy, Bráčłáwscy &c. A generálnie mowiac, co i. Para-
lip: 7. *Omnes hi Principes cognationum electi, atq; fortissimi,*
Duces Ducum. Albo co o Kátonách Florus: *In unam Domum*
contractus, quidam honorum senatus, et nullus in ea fuerit, qui
non tenuerit, aut meruerit consulatum. Ale náco mnie pámięc,
filić, y Xiążat Wiśniowieckich ráchowác Purpury, iedna to
práca, iákby kto pálcem słońce pokázował, gwiazdy liczył
ná niebie, zrzodła w morzu szukát. Dośc powiedzieć, ze
Familia w Polsce Xiążat Wiśniowieckich, familia Krolew-
ska Xiążęca, Senátorska, Pańska. Wywiodł to wczorá a-
bunde & facunde, J. W. Jmć X. Záluški Referendarz ko-
ronny, nietylko iák w Rzymie Utriusq;e signaturæ, ále
iák w Polszcze: utriusq; literatura Referendarius. Ztá káza-
nia swoiego publiczná aštymacyá, ktora miał w Rzymie:
Cornelius Tacitus, orator ná pogrzebie Uerginiusza Senáto-
tora: Ultimus hic felicitatis tuæ scopus, nobilissime Vergini,
laudator eloquentissimus. Y co Bárankowi Apokaliptycznemu
za otworzenie Xięgi, cáte niebo, Apoc: 5. to J. W. Juno-
szy za wywiedzenie: *Libri Genesis Xiążat Wiśniowieckich*
Polska powtarza: *Dignus est agnus accipere librum & ape-*
rire signacula ejus, ále oraz, dignus est Agnus zá to ták ro-
zumne y powázne kázanie: Accipere sapientiam, honorem, &
gloriam, & benedictionem. Luboć to tylko ci lubią sluchác
długich wywodow familii y Genealogii, ktorých álbo nie-
dawne imię, álbo niepewna rodowitość, álbo prywatne u-
rodzenie nádstawić się chce: *Arbore consanguinitatis, iák Zá-*
cheusz figá. Ják Richelliusz Kárdynát niedawno, y niedawne-
mu ná ten czas Márszałkowi Fráncyi powiedziát: Ideo te ad
virgam honoris damnavit Rex, quia nobilitas tua nondum se-
ptennium egressa. Ci to tylko co się do owego pierworodne-
go grzechu czuią: *parum Nobilis,* radziby się cudzemi okrz-
cili imionámi, y do Herkulesow, Achillesow, Alexandrow
wielkich, iák do chrzestnych Oycow referuią się. Ale dobrze
Tacitus: Futile nomen nobilitas, quibus laus in origine sola.

Dom Xiążąt Wiśniowieckich tak sobie mówi iak o Fráncuzach
nápisał Buffieres: *Malunt quippe Franci posterorum factis,
quam majorum fabulis inclarescere.* Jle że w tym domu: *Hic
virtus, honor, & fortuna, nobile fecere compendium, & grande
primarum dignitatum epitome:* Sidonius. A do tego y S. Pá-
weł informując swojego Tymoteusza, podobno iak miał po-
grzebowe kázanie práwić, tak do niego pisze: *Non intendas
fabulis & genealogiis interminatis, quae quaestionem magis praestant
quam aedificationem.* Lepiey ná pogrzebie dziady báby iát-
mużną opátrzyć, niżeli dziady báby z fámilii wy-
wodzić. To práwdziwa pochwałá. *Arboris consanguinitatis*
kiedy się o nim práwdzi: *Exiit in Caelum ramis felicibus ar-
bor.* to szczęście doskonałe imienia Xiążąt Wiśniowieckich,
że sobie z Tobiaszem mówic mogą: *Filii Sanctorum sumus.*
S. Kázimierz Krolewic Polski cioteczny Brát Xiążęcia Ko-
rybuta Olgierdowicza, S. Stanisław Kostká kolligat domu
tego, nietylko z tey rácyi, że Gryzeldę Xiężną Wiśniowiec-
ką, urodziłą Xiężniczka Ostrogska z Kostczanki Woiewo-
dzianki Sandomirskiej zplodzona; ále z tad szczegulniey że
Święte, Świętego Kostki imię, przez lát kilkásét w Polszcze
śláwne, szczęśliwie się w domu Tárłow skończyło; bo o-
statnia Kostczanká Starościánká Lipnicka, była zá Tárłem
Kásztelanem Wiślickim, Oycem niedawno zeszléy Potoc-
ki Woiewodziny Smolinskiej. Tárłowie zaś iak złącze-
ni z Wiśniowieckimi, to iáwna, bo rodzona Siostra zmar-
tego Xiążęcia Hetmaná była zá Tárłem Starostá Gofzczyń-
skim. Náleży do tey kolligacyi S. Aloizy Gonzaga, bo
zá Myszkowskim Gonzagá, Kásztelanem Oświecimskim by-
ła Xiężniczka Wiśniowiecka Starościánká Owrucká. Náleży y
S. Jácek, bo ostatnia z domu Odrowążow Woiewodzanka Ru-
ska była prabába Krola Michała Wiśniowieckiego. Przy-
znáie się do tego imienia y B. Jsaías Boner, ktorego Már-
ká Lanckorońska była, była y Tárłowna z Wiśniowiecki uro-
dzona zá Lanckorońskim Starostá Stobnickim. Powinowaci
się z Domem Wiśniowieckich y S. Magdalena de Pazzis, al-
bo po Polsku mówiac Pácowna, bo zá Pacem Kásztelanem
Smolińskim była Xiężniczka Wiśniowiecka Woiewodzánká
Wołyńska; á tak w tak wielu Świętych Kolligacyach: *Do-
mum hanc decet omnis sanctitudo.* A ci co iuż w niebie Świę-
ci, ná ziemi ieszcze Venerabiles, y tylko przywileiu czeká-
ią, z Watykańskiej Kancellaryi, ná ow ostatni godności sto-
pień Kánonizacya, łącząc się krwią, z Wiśniowieckimi, przy-
znáią

9

znáia, im: *Quis Venerabilior sanguis quæ major Origo? Venerabilis Andreas Bobola* Męczeńnik, stryieczny Brát Boboli także Jędrzeia Podkomorzego Koronnego, ktorego Wielopolska urodziłá, á Wielopolscy to przez Xiążąt Poryckich, w Jánie Wielopolskim Kanclerzu Koronnym, to w Jánie także Wielopolskim, Czesnika Koronnym, teraz z Jábłonowską Chorążanką Koronną złączonym, blifcy kolligaci Xiążąt Wiśniowieckich: V. *Albertus Męcziński* także Męczeńnik Jápoński, przez Tárłową Starościna, Gończyńską krew Męczeńską ze krwią Wiśniowieckich łączy. V. Hippácy Pociey Biskup Włodzimirski, nie tylko co do duszy, ále y co do ciała, do tych czas *incorruptus*, przez Dom Záhorowskich dość blisko zkolligacił się z Wiśniowieckimi, kiedy Záhorowská Kásztelanka Bráctáwska, Zona Xiążęciá Wiśniowieckiego Woiewody Ruskiego, imieniem y krwią blifka, náležáca do Pocieiowy z Záhorowskich Straznikowy W. X. L. A zátym pomináwšzy swieckie krewności, w ktorych często więcey złey, niżeli dobrej krwi bywá, Świętá krew ták wielu Świętych, pisze owę pochwałę Domowi Xiążąt Wiśniowieckich 1. Petri 2. że iest: *Genus electum, gens Sancta, populus acquisitionis*. Tylko że mię Juglares przestrzega: *DEUS remuneratur mores, non majores*. Máło nátym mieć krew Świętych, iezli ciało grzeszne. Bo iezcze dokłádniey nápisáł Apulejus: *Si quem laudas quia nobilis est, Parentes ejus laudas; si laudas quia dives est, fortunam laudas; si laudas quia in honore est, Regem laudas; si laudas quia bonis moribus est, ipsum laudas non aliena*. Do wszystkich Xiążąt Wiśniowieckich to Bog mówił, co Exod: 24. do Moyżeszá: *Facies Sanctum Domino*, nie tylko z kolligacyi Świętey, ále z wlásnego przywiázania się do łásk Boskich, nie ták gratyskowi, ále y uczynkowi Święci, káždy Xiáże iák 1. Machab 5. Azarias: *Princeps virtutis*, á Mitra Xiążęca, domu tego, iák owa Eccl: 45. *Corona supra mitram ejus, expressa signo sanctitatis*. O tey familii rozumieć moge, owe S. Páwła stowa ad Hebr: 9. *Habuit quidem justificationis culturam, & Sanctum seculare*. Nie czytałem tego, żeby ktory z Xiążąt Wiśniowieckich był Xiędzem, álem to czytał y widziáł, że świeccy ludzie, byli Święci, y mieli *Sanctum seculare*. Byli z tego domu Męczeńnicy, bo Dymitr Xiáże Wiśniowiecki, Woiewoda Wołoski, w niewolá od Turkow wzięty, y do Stambułu záprowadzony, gdy mu Sołtan Corkę swoię ofiarowáł, tylko żeby się zbissurmanił; wzgardził tym szczęściem,

ná Galácie żywo ná hák wbity, y za zebro zawieszony, trzy dni wisiał, ná lutni grát, łuk ciągnął, y kilku Turkow strzałami przeszył, ná koniec: *Non poterat fato nobiliore mori* kiedy wydarte z pierśi iego po śmierci serce Turcy pozárli; tego się po nim spodziewaiąc, co po Lwie Samson: *De comedente exivit tibus, & de forti egressa est dulcedo.* Judic: 14. Byli w tym domu Święci Fundatorowie różnych Zákonow, y Kościołow, Xiążę Wiśniowiecki Káztelan Kiiowski Dominikánow w Busku fundował, y do nászey fundacyi Łuckiey, wiele się przyłożył. Xiążę Jánusz Koniusz Koronny, Bernárdynow w Zbárazu, Xiążę Jeremi, Dominikánow w Przyłuce, Krol Michał Kármelitow zaczął w Wiśniowcu, y Kámedułow pod Warszawą. Xiążęta Jánusz y Mchał Fránciszkanow we Lwowie u S. Antoniego, ciz Xiążęta Jezuitow w Krzemieńcu ufundowali. Eufemia z Wiśniowieckich Rádziwiłowa Sieroski żona, wymurowála w Nieświeżu Bernárdynow, Alexandrá z Wiśniowieckich Xiążna Czárторыska Káztelanowá Wołyńská wipániasty w Kiewanu Kościół wymurowála. Byli tego Domu święci Játmuźnicy, ktorých wszystkich żebym wspomniá, máto czasu, á kámieni wiele: *Lapides de pariete clamantes* po wszystkich práwie cáley Polski Kościołách y Kłástorách, ktore: *uno ore* wołáią: *Eleemosynas illorum enarrabit omnis Ecclesia Sanctorum* Eccl: 31. Jednego w spomnię Xiążęcia Jeremiego Woiewodę Ruskiego, ktory co rok podczas owego generalnego spuszczenia Wołynia, y Podola od Tátarow, co rok ná wykupienie więźniow, dáwał z włásney szkátuły ósmdzieśát tyśięcy; á gdy raz dáno znáć, że piáciu Bernárdynow w niewolą wzięto, niemaiąc ich: *hic & nunc* czym wykupić, posłał ná ich uwolnienie zdięty z páłca pierścień ślubny. A ze y ci błogosłáwieni, ktorzy czynią spráwiedliwość, iáko mowi písmo S. Pśal: 105. *Beati qui custodiunt iudicium, & faciunt iustitiam omni tempore,* O iáko *terq; quaterq; beati,* ktorzy Bogu czynić krzywdy niedadzą! y táki był Xiążę Jerzy Wiśniowiecki, Káztelan Kiiowski; ktory będąc Márszałkiem Trybunátu Koronnego, Dekretem swoim rugowál Aryanow z Rákowa; á Xiążę Jánusz Koniusz Koronny będąc Deputatem, rugowál ich sentencyą swoią, z cáley Polki. Táki się tedy pięknie to drzewo rodowitego domu, Xiążąt Wiśniowieckich rozkrzewiło, táki gáłęzie rozłożyło że iákbym o niem Duch S. mowił Eccl: 39. *Florete flores, frondete in gratiam, & date odorem, & nomini ejus magni*

10

gnificentiam. A że drzewa tym lepiej rodzayne, kiedy przeladzone, Pożło to drzewo Xiążat Korybutow w Polfcze, ná Xiążeta Wiśniowieckie, Zbárańskie, Woronieckie, Poryckie. W Moskwie ná Xiążeta Trubeckie, Howáńskie, Gáliczynow, Kurakinow, Bo Xiążęcia Siewierkiego Korybuta Syn Jdrzey, Cára Moskiewskiego w okázyi falwuiąc, konia mu poddawşy, ozeniony od tegoż Monárchy zdziedziczką Trubcza, do tychczas widzi ná Moskwie w náypierwszych Xiążat fámiliach z tego drzewa: *Homines velut arbores ambulantes.* Sołtan Xiążę Korybut, wziąwşy w dziále między brácią Wołyńskie dobrá, ná mieyscu gdzie gory wşyſtkie czereśniami y fádami wiśniowemi okryte były, záložyl y názwál Miásto Wiśnowiec, potym názwál się ná Wiśniowcu Pánem, á potomkowie iego ná Wiśniowcu Wiśniowieckiem: A mnie przychodzi ná pámięć proroctwo Jákuba Pátryarchy: *Non auferetur sceptrum de Juda, & Dux de femore ejus, lavabit in sanguine uvae pallium, & ipse erit expectatio gentium.* A iáko Corn: à lap: tłumaczy. *Et ipse erit desiderium gentium.* Zpráwdziło się to proroctwo dziś. Dom Xiążat Wiśniowieckich poczáwşy od Władysława Jágięła Dom Krolewski: *non auferetur sceptrum,* Dom Xiążęcemi purpurámi záfarbowany *Et Dux de femore ejus,* Dom krwią z wiśni ná Wiśniowcu zárumieniony: *Lavabit pallium in sanguine uvae,* kiedy iuż ná ostatnim Xiążęciu Michale zchodzi: *Ipse erit expectatio, desiderium gentium* bo o tym Hetmanie powiedzieć, co o Zamoyńskim Hetmanie nápişál Piálecki: *Sciet Polonia qualem habuerit Ducem, similem quando habitura nesciet.* Będzie *desiderium gentium* bo o tym Tulliuszu co o Cyceronie nápişál Historyk: *Si ad desiderium populi, parum vixit, si ad res gestas satis vixit, si ad gratitudinem Patriae & gratam memoriam, aeternum victurus est.* Będzie *desiderium gentium,* bo mu to ná nádgrobku pişác trzeba, co Kolligatowi iego, Xiążęciu Zbárańskiemu Koniuszemu Koronnemu nápişál Stárowolski: *Tota lugente Republica mortuus est, cum illius ope maxime indigebat.* Będzie ná koniec w potomne wieki Xiążę Michał, iák Dániel: *Vir desideriorum,* ktoremu kiedy ostatni z Koşciołá wyszedł, y popiołem páwiment posypál, zápieczętowáwşy drzwi, rzeczono: *Video vestigia virorum & infantium.* Ostatni z Domu wyszedł Xiążę Michał Wiśniowiecki, Kanclerńskim Sygnetem zápieczętował życie, kiedy ná tego katáfalku popiele śmiertelnym: *Video vestigia virorum & infantium*

91
włozę sobie, że tak ostateczni z domu wyszedł Xiążę Woiewoda, y Hetman, że w jednym sobie zamknął całej familii *Vestigia virorum*, potomnym wiekom do nasładowania.

Imi Machab: 2do; Wystawił Simon Machabeusz grob y nógrobek rodzicom y bráci: *Statuit septem pyramidas*, y nie kontentując się tym: *his circumposuit columnas ad memoriam eternam*, á iá się pytam, czemu piramidy nie były *ad memoriam eternam*? ále tylko kolumny, y tak sobie myślę, Piramidy zwyczajnie od ziemi mają swoję grubość y okazałość, początek ich ná fundamentalnym postumencie, což kiedy co raz daley, wgorę idą wątko, y cieńczeją, ná koniec każda z nich *desinit in puncto*. Kolumny zaś iák się fzeroko y wspaniale zaczynają, tak się y kończą, y ostatecznie koronują cápitella, iáko mowi písmo S. Jerem: 52. *Super capitella coronæ* Táki dziś nógrobek familii Xiążąt Wiśniowieckich wystawie publiczna wdzięczność: *His circumposuit columnas ad memoriam eternam*. Inne domy iák piramidy, *desinunt in puncto*, á często iák świeca gásną, z fetorem nie dobrych ostateczkow, iák kłębki rozwiiając się, do ostateczniej nici przyszedłszy, proste będzie drewienieko. Fámilia Xiążąt Wiśniowieckich zaczęła od owego miesiąca: *Erat lux lunæ, sicut lux solis*. *Isaie* 30. Skończyła się ná dwóch słonecznych kolumnach: *Regia solis erat, sublimibus alta columnis*: ná Xiążętach Kásztelanie Krákowskim Jánusz, Michale Woiewodzie Wileńskim. Zaczęła się ná godnych, skończyła się ná poćciwych ludziách: *Perfectio fortitudinis, basis virtutis*. *Eccl*: 6. Zaczęła się z Krolow, z kończyła się ná kándydatach do Korony Polskiej, którzy niechcieli byđz Synami tey Oyczyzny, iák Ablalon u Dawida, o którym *Thefaurus*: *Maluit Patri regnum eripere, quam expectare*. Bo to práwda, co Tomasz Zamoyski, Kanclerz Koronny mawiát: iednym urodzenie, korony drugim cnota, innym szczęście daie. Dość dla nich, owey dwóch Scypionow w Rzymie pochwały, których kiedy minęła Dyktatura, tym záslugi swoie cieszyli: *Melius ut interrogent Romani, quare Scipio Dictator non fuerit, quam quare fuerit*. Już się tedy te dwie wolności y Majestátu kolumny obáliły, rudera tylko ná tym kátalfalku widzimy, ále iák Rodyjskiego Kolośsu, który: *jacens quod orbis miraculum est*. Skończyli dobrze y chwalebnie Dom Xiążąt Wiśniowieckich, á zátym te kolumny: *finis coronat*. Obálinom tych kolumn to przypisać co *Valerius Maximus* pisze: Gdy się Filenowie z Kártagineńczykami długo kłócili o

11
cili o gránice, stánęło ná tym, żeby obudwu Krolestw Ko-
misaarze do rozgraniczenia, z iedneyże c dległości mieysca,
y rownym krokiem idąc ku sobie, gdzie zeyść się mieli, tam y
gránice sypać; Kiedy się y to niepowiodło, dla pretzszego
kroku Kártaginencyków, tandem uprzykrzone: *Juris & ar-*
morum strepitus chcąc koniecznie zákończyć, dano ná ob-
cya, ktorego się národu, y gdzie káza, zákopác żywo postó-
wie, tam wieczne obudwu krolestw kopce. Odważyli się
ná to Filenowie, ktorym ná tymże mieyscu, wdzięczna Oy-
czyzna táki nádgrobek wyryła: *Quoniam Patrie quam vite*
terminos longiores esse voluerunt, ideo bene jacent. Xiążęta
Wiśniowieccy Brácia, dopiero pomarli, uspokoiwszy Oyczyznę
po rewolucyi domowey, y niezgodnym interregnum, po u-
trzymaniu ná tronie Augusta trzeciego, á zátym: *Optimates*
Regni bene jacent, Joves Poloniae Statores bene jacent.

Kiedy iá daley pytam: co to byli zá ludzie w Jzraelu,
co im kolumny te postáwiono: *ad memoriam eternam?* aż
mię informuie Mátatyasz stáry 1. *Machab: zdo. Ecce frater*
vester Simon scio quod vir consilii sit, ipse vobis erit Pater, i-
psum audite: & Judas Machabeus fortis viribus à juventu-
te, sit vobis princeps militiae, ipse aget bellum populi: Co pi-
smo S. o Szymonie y Judzie Machabeuszach Bráci, to iá o
bráci Korybutach Wiśniowieckich mowić mogę. Xiążę Já-
nusz Márszałek nádworny Litewski, Káztelan Wileński,
Woiewoda potym, ná koniec Káztelan Krákowski: *Senat-*
us & Fratrum Princeps, to Vir consilii, Ach! rzadki teraz
ná świecie *Vir consilii,* teraz rády ná zdrády, rády do zwá-
dy. Jest przypowiaстка, zlápał orzeł żółwia, y gdy go nie-
może z skorupy dobyć, rádzi froká, żeby się w gorę wyniosł, y
rzuciwszy o skále żółwia, rozbił skorupę. Uczynił ták orzeł,
ukrylá się między skálami froká, że niżeli orzeł ná doł się
spuścił, froká przyleciáwszy z káta, żółwia ziadła, dopiero o-
rzeł rzecze: *Svadere & cornix potest, bene consulere nisi a-*
quila. Tácy teraz ná świecie konsyliarze, o iákich nápisál Sa-
vedra: *Qui svadent aliquando bona, sed non bene.* Bo czę-
sto rádza, z ulzczerbkiem wiáry y religii, z zámieszaniem
Oyczyzny, z ruiná ubogich ludzi. J dobrze nápisál wielki
Asceta X. Gengell: *Magni statistae, plerumq; sunt magni a-*
theistae. A ieszcze lepiej widziál Maciey Pstrokoński Biskup
Kuiáwski (M.S. Jaczyńskiego) Siedzi sobie raz w pokoju pá-
lácu Wolborskiego, áż widzi dlugá procesyá, idących przez
pokoy zmarłych, ále sobie znáiomych pánow Polskich, á
E káždy

káždy z głową zowiązaną, spyta iednego, coż to te związania znaczą? rozwiąże ow, aż głowa podziurawiona, dym fiarká y ogień dziurami iák z kuminow się wáli; y rzecze, złe rády, bez sumienne wykrety, przewrotne koncepty wżyciu, tak nam po śmierci głowy poświdrowały. Czyli się y teraz nie nápatrzemy tego, że gdzie záchodzi: *ratio status* tam wiára, sumnienie, sprawiedliwość, ustępować musi. Bo tak w Machiawelskiej Filozofii definitive: *Homo politicus, est animal rationale, ita serviens DEO, ut non offendat Diabolum.* Xiążę Kasztelan Krákowski *Vir Consilii* w senácie, ále taki, iákiego opisał Cassiodorus: *In Consiliario Principis tria requiruntur, fides, libertas, & veritas,* Wiára, y religią kátolická, Rzymská, wszystkie publiczne miarkował interessa, wedle S. Cypriana: *Consiliorum gubernaculum tex Divina.* Wiem ia, że terażnieysi w Polsce Politycy rozwiozłości swoje nie tylko w mowie, ále y w sumnieniu tym ekskuziá: *Sentire quæ libet, dicere quæ velis.* Xiążę Jánusz z S. Jánem Złotoustym iednego w rádach był zdaniá: *Beata libertas, quæ servit legi, obtemperat conscientiæ, paret DEO.* Był ten Xiążę *Vir Consilii*, bo lubo o nim iák o Dáwidzie prawdziło się się u Dworu: *Places regi, & omnes servi ejus diligunt te,* 1. Reg: 18. przecież gdzie szło o prawdę, ten Jan y máiestátom mowił: *Non licet.* Pytano się iednego Stoiká, która też rzecz ná świecie naytrwálsza, y nie zaraz się zepsuie &. *Veritas & sinceritas, quia raro sunt in usu.* U Xiążęcia Jánufa Wiśniowieckiego w prywatnych rádach, y publicznych obrádach, prawda y szczeróść zázwsze mieysce w krześle miały, A zátym był *Vir consilii* bo zdrowe rády iego, osłabiáły wolności kordyátem były, wedle owego u Webera aforyzmu: *Senex vinum, sanum vinum, senex vir, sanum consilium.* Dawáł miłey Oyczyźnie wczesne y przeżorne rády, bo to wedle Mancina: *Gladiatorum non statistarum in arena consilium.* Dáwał zdániá spokoyne, y do pokoiu prowadzące, á zátym był Xiążę iák u Jzaiaszá c. 9. *Admirabilis consiliarius, Princeps pacis.* Dáwał rády gruntowne, ná fundámentie práwa Boskiego, y ludzkiego, nie tak, iák Aristyppus mawiál: *Subtilitates consiliariorum, sunt tela araneorum, quæ multum habent artificii, parum utilitatis.* Jednym słowem taki był *Vir Consilii*, Xiążę Jánusz, iák o Pátronie iego S. Jánie Chrzciicielu nápiśál S. Paulinus. *Vita viri, pietate, fide, gravitate, pudore, consilio condigna DEI.* O tym się Xiążęciu, co o Symonie Máchabeuszu prawdziło: *Ipse vobis erit Pa-*
ter,

ter, nie tylko dla tego, że iák Kásztelan Krákowski: *Inter Patres Patriæ*, był *Princeps Patrum*. Nie tylko dla tego, że dla wszystkich chudych páchołkow był z Jobem *Pater eram pauperum*. Albo iák Filippowi Pádnieuwskiemu, Biskupowi Krákowskiemu, ná nádgrobkú nápisano: *Pater erat pauperum & eruditorum, quos quotidie de mensa sua alebat*, ále taki miłośnik Oyczyzny że kiedy mu Mátka záchorowála we Lwowie, á on ná walną rádę do Wárszawy wyjezdzał, rzekł: mátkę, dlá mátki oyczyzny porzucić trzebá. Práwdziwie *re & nomine* Jan, ktory boleiącá, nie raz pod rozne- mi krzyżami Mátkę Oyczyznę: *Accepit eam in sua*. Dla te- go téż do tychczas w sercách wdzięcznych tey Oyczyzny dysnow y Szláchty braci: *Exiit sermo inter fratres, quòd discipulus ille non moritur*. Był ieszcze *Pater Principum*, bo kiedy się familia iego w domu Xiążąt Rádziwiłow skończy- lá, ná Károlu y Jánuszu Wnukách, Ordynátach Nieświeskim y Otyckim, dáł mu Bog owo błogostáwienie *Eccl: 44. Benedictionem omnium gentium dedit illi, hæreditas sancta nepotes eorum*. Wielka to krzywda dla Delfina Fráncuskiego á terážnieyszego Ludwiká 15. dziáda, była, że mu po śmier- ci nápisano: *Filius regis, Pater Regis, avus Regis, ipse non Rex*. Xiążę Janusz z tym tytułem szczęśliwie umarł: *Filius Principes, Pater & Avus Principum, & ipse Princeps*.

A Judas Machabeus fortis viribus à juventute, to Xiążę Michał Wiśniowiecki, nie tylko żołnierzem od młodości, ále Márszałkiem Konfederacyi Generalney W. X. L. dwa- dzieścia lát máiacy zostát. Hetmanem polnym Litewskim nie speńná dwadzieścia y trzy lat máiac, uczyniony, z práw- dzif o sobie co Heinsius nápisal: *Belliger hunc primis Ma- vors sibi junxit ab annis, armaq; pro Patria gessit avita pu- er*. J lubo to w wieku bardzo młodym woyskami rządził, przecież to o nim Litwá powiádałá, co Liwiusz o Máryu- szu nápisal: *Tandem illum militiae Magistrum elegerunt Ro- mani*, (iá mowię Litvani) *qui bella ratione gereret, non fortu- ná*. Dostála mu się Buława Polná Litewska pod te czasy w Polfcze, gdzie między pártjami Szwedzkimi, Moskiew- skimi &c. iák Cycero mawiál pod czas woyny miedzy Ju- liuszem y Pompeuszem: *Quem fugiam scio, quem sequar ne- scio*, Przecież obárczony ná ten czas Krol od tylu poten- cyi, mowił o Xiążęciu Michale Wiśniowieckim, co Jud: 5. *Cor meum diligit Principem, qui propria voluntate obtulit se discrimini*. Jákoż tak ná ten czas interesa publiczne ká- zály,

zwały, że ustąpił dobrowolnie tey buławy dla dobra pospolitego, z tą moderacyi swoiey estymacya, na którą (pisze Panor-
 mitanus) zasłużył Alfons Arragoński w Neapolu; ktorego
 kiedy staturę na kolosie stawić miáno, y dla ciążności miey-
 sca kámiency jedney rog obalić chciano, dowie się o tym
 Krol y rzecze: *Non tanti facio honores vestros, ut civis
 unius everti domum patiar.* Jowszem tę polityce iego na
 ten czas pochwałę dawano, którą do tych czas Włosi S.
 Wawrzyńca szanują, *Il Cortese Spagnuolo* to jest *Politicus Hi-
 spanus.* Za to, że reliquiom S. Szczepana Męczennika do te-
 goż grobu wniesionym, mieysca godnieyszego ustąpił. Nád-
 grodził mu potym tę polityą August wtory Regimentarstwem
 generalnym woysk Litewskich, nádgrodził by był y bu-
 ławą: gdyby kilka seymow iák Wielkopiątkowe nábożeń-
 stwo bez początku y końca nie rozeszły się, á potym nie
 nastąpił grob, y śmierć Krolewska, przy którym spiewaliśmy
recessit Pastor nostrer. Przyjął powtore rządy woyska Xiążę
 Regimentarz, ále z tą ceremonią, z iáką Syrycykowie Kro-
 lá obieráli, podnosili go na tarczach wołając, *Videte ne su-
 pra cuiusquam stet caput, potym Videte ne supra cuiusquam
 stet fortunam,* dopiero tak wyniesionemu błogosławili Ká-
 pláni: *Bene ascendisti, prospere impera. Herodotus.*

Powiáda Ján S. Apoc: 9. *Et quintus Angelus tubá ce-
 cinit, & data est illi potestas, & vidi stellam de caelo cecidisse
 in terram.* Ze Xiążę Woiewoda Wilński Anjoł, bo Mi-
 chał, że Hetman: *Data est illi potestas,* że mu dziś Mátżeń-
 skie y herbowne Rádziwiłow tráby smutne *requiem* gráia
tubá cecinit, że iego Oyczysta gwiazda *ex polo i'olonia* zpa-
 dła na tę grobową ziemię, widziemy wszyscy: *vidi stellam
 cecidisse de caelo in terram.* Ze piąty Anjoł, bo w familii
 Xiążąt Wiśniowieckich Michał piąty. Pierwszy był Michał
 Kásztelan Kiiowski, drugi Michał Starosta Owrucki, trzeci
 Michał Woiewoda Ruski, czwarty Michał Krol Polski, pią-
 ty Michał Woiewoda w Wilnie, Hetman w Litwie. Ták
 tedy co do imienia piąty, co do przezwiska wedle tego S.
 Jána objawienia c. 21. *In portis duodecim angeli,* począwszy
 od Olgierda rodzzonego bráta Władysłáwa Jágetta: *Per di-
 rectam lineam* dwunásty, y ostatni Korybut Wiśniowiecki; co
 ták wywodzę z Historii, Polskiey, Pierwszy Olgierd Syn Ge-
 cymina Xiążęcia Litewskiego, Syn iego drugi Korybut na
 Krzcie Dymitr, trzeci Theodor Xiążę Siewierskie Syn iego.
 Czwarty Dániel Syn tegoż. Piąty Bazyli Xiążę, ktorego

Czte-

15

Czterey synowie wziawszy Wiśniowiec, Zbáraz, Porycko, Woronczyn, od miášt dziedzicznych názwali się Xiążętami Wiśniowieckimi, Zbárańskimi, Poryckimi, Woronieckimi. Szosty Michał Kásztelan Kiiowski, Syn Bázylego z Potubinski, zplodził Jwana Stárostę Szyskiego in ordine siódme- go. Ten z Olizarowny wdowy po Sanguszkú Xiążęciu, Kon- stantego Woiewodę Kiiowskiego osme- go. Ten z Swier- czówną, zplodził Konstantego Woiewodę Ruskiego, dzie- wiątego, ktorego z Záhorowski dzieśiáty Jánusz Koniuszy Koronny, Hetman Polny Koronny; tego z Tyskiewiczowny Wdowy po Rádziwile iedenásty Konstanty Bráctáwski, po- tym Belski Woiewoda, ktorego dwunásty y ostatni Michał Serwacy Woiewoda Wileński z Chodorowski Podkomo- rzanki Lwowskiej, którą urodziła Jáblonowska Mieczniko- wną Koronna, siostra rodzona Stániśláwa Kásztelana Kráko- wskiego, y Hetmana Wielkiego Koronnego. Jáblonowska urodziła Ostrorozanka Woiewodzanka Poznańska. Ostroro- zankę Xiężniczka Zásłáwska, ktorey siostra rodzona była zá Sierakowskim Pifarzem Koronnym, Dziadem żyjącego Strá- żniká Koronnego. Dwunásty tedy z domu y fámilií swo- iej Xiążę Michał Wiśniowiecki, czyli to iák w dwunástu po- koleniach Jzráelskich, dwunásty Beniamin, o którym písmo S. Deut r: 33. *Amantissimus Domino* boć y ten Xiążę, Pánu ukoronowanemu, woysku, y szlachcie *Amantissimus*, iák w Rzymie Titus o którym Martialis: *Urbis delictum Titus & orbis amor*, teraz dla nas wszystkich: *Filius doloris Beni- amin*. Czyli iák między Apostołami dwunásty Máciej, przez ktorego śmierć, imię y łzczenie Xiążąt Wiśniowieckich upadło: *Cecidit fors super Mathiam*. Czyli też iák w dwu- nástu brámach Niebieskich, wedle Świętego Jána objáwienia c. 21. *duodecimus Amethystus*, o którym Plinius, że jest: *in purpura leniter roseus; apud Corn: a lap:* Czyli ná ostá- tek iák dwunásta dnia godzina, wpołudniu naywyższym szczęścia, fortuny, y honoru stánawszy, ktoremu Boschus przypisał: *Plus luminis & minus umbræ*, to o miesiącu herbownym spráwdził, co o słońcu písmo S. Amos 8 (boć y ten Xiężyc: *Et præter nomen, cætera solis habet*,) to mo- wie spráwdził: *Occidet Sol in meridie*. á cáta Polska, osie- rociáte kolligacye lamentuiá, z oblubienicą, Cant: 1. *Judica mihi, ubi cubes in meridie*. Cożkolwiek bądź, urodził się Xią- żę Michał Roku 1680. to jest tego roku, ktorego Dziad z o- ny iego, ostatniey Xiążę Michał Rádziwił Podkánclerzy y

Hetman Polny Litewski do Rzymu y Jnnocentego XI. wy-
flány Poseł wielki z Polski, zpráwdził o sobie co Peltz-
hoffer generalnie nápisal: *Legatio Moschovitica requirit homi-
nem cautum, Romana pium, sedatum Hispania, formosum An-
glia, strenuum Germania, versatilem Gallia, audacem Turcia,
facundum & liberalem Polonia.* Ze tá legacya byłá libera-
lis, bo kilka millionow szacowna, y od Włochow: *ad mi-
raculum & exemplum Polonæ Liberalitatis* ná obrazách szty-
chowana. Ze byłá facunda, publiczne plauzy y akklama-
cye: *Nunquam sic locutus est homo*, tamtym czasom, nám
Xięgi znáć dáia. Początek iego orácyi pámiętam: *Non à
Romuli Remiq; vulturibus, sed à candida Sarmatiæ aquila, can-
doris animiq;* Poloni *præhende auspicium Beatissime Pater &c.*
Tego tedy roku národził się Xiążę Michał Wiśniowiecki,
ktorego Xiążę Michał Rádziwił, szwagier Krola Jána w Rzy-
mie y w Wiedniu Legacye odpráwił, z tá podobno nádzie-
ia, że nowo národzonemu Xiążęciu, miała się dostać w Mál-
żeństwo, tego Ablegata wnuczka, o ktorey się teraz
práwdzi Prov: 31. *Mulierem fortem quis inveniet, procul &
de ultimis finibus pretium ejus.* Mogli byđz y tácy, ktorzy
przy Genethliaku Xiążęcym rokowali. Było to że urodzo-
nemu z Bony Zygmuntowi Augustowi dostałá się w Mál-
żeństwo Bárbára Rádziwiłowná, będzie, że umierájącego
w Bononii posłá Rádziwiłá wnuczka Tekla Rádziwiłowna,
będzie dobrá żoná u kolligata Jágiellońkiego, y lubo iesz-
cze ná ten czas nie żyłá Xiężna, przecięz zyczliwe wrożki
mowily: *Est bona non potuit dicere, dixit erit.* Národził się
Xiążę Michał w lát siedm po śmierci stryjá swojego Krola Mi-
chałá Wiśniowieckiego, y tu słuzy, co o Henryku Borbo-
niuszcu nápisal Labbe: *Diu meditabatur natura, ut hunc Prin-
cipem faceret, fecit tamen, & non pænuit fecisse hominem,
dum fecit Ducem.* Powiada písmo S. 3. Reg. 7. że Sálomon
siedm lát budował kościół, ále też przydaie że byłá: *Eccle-
sia magna nimis*, cud świáta, że rownego w magnificencyi
niebyło, y nie będzie. Wszyscy ludzie wedle S. Páwiá 1. Cor:
3. *Templum DEI estis vos.* Xiążę Michał w siedm lát po
Krolu Michale, od tego wystáwiony Stworzyciela, ktory *plus-
quam Salomon hic*, ále też był *Miraculum Principum*, rowne-
go mu poszukác, z tego domu gdzie *Familia magna nimis.*
Národził się Xiążę w Polsce, umarł w Litwie, to iest: *Cum
aquilis primam lucem aspexit, cum Equite discessit è vivis.* Ná-
rodził się we Lwowie, umarł w Mereczu, mógł sobie ná
ten

14

ten czas, przy Lwowskim narodzeniu obiecować Ociec, co Pipinus kiedy mu Károla wielkiego urodziłá żona: *Mea Ovis peperit Leonem*. Jákoż narodzony we Lwowie Xiążę Lew był, iowszem śmieie rzekę mocniejszy náde Lwá. Bo iezeli, iáko náaturalistowie powiádaia, trzech rzeczy boi się Lew, ognia, obrotu kołá, y koguta pieiącego. Niebát się tego wszystkiego, przez wiek swoy Xiążę, nie ognia, bo náogień Marlowy záfwe szedł śmieie; nie kołá, bo wszystkie obroty fortunego kołá, mężnie znośił. Nie bát się koguta, który po łácinie *Gallus*, dał tego dowod ná przeszłey Elekcyi, przeciwko interesowi Fráncuskiemu. Ze umarł Xiążę w Mereczu Litewskim, taką, ktoś przy Pogoni æquivokacyą uczynił: *Merecz, extincto jam Duce, maror eris*. A ielzcze kiedy w tymże Mereczu, umarł dawniey Władysław czwárty, Krol Polski, umarł y Páć Hetman Litewski, á teraz Xiążę Wiśniowiecki, przypisáć temu fatalnemu Mereczowi Ezech: 7. *Requirent pacem & non erit, Rex lugebit, & Princeps inductur marore* śmierć Páca *requirent pacem*, Krolewka opłákana śmierć *Rex lugebit*, śmierć w Mereczu Xiążęcia *Princeps inductur marore*. Narodził się Xiążę w Máju, umarł w Máku, w dni do lekárstw słuzące, bo też wszystkie rády iego zdrowe oyczyźnie były, wedle písma Prov: 12. *Lingva sapientis sanitas est*. Narodził się 13. dnia Májá, w dzień S. Jána Sylencyaryusza, umarł 18. dnia Września, w dzień S. Methodyusza, Doktora kościolá Greckiego, o którym Martyrologium Rzymkie: *sermonis nitore clarissimus*. Ják to pogodzić? ták: Xiążę Michał w całym życiu swoim był sylencyaryusz, náaturalnie mało mowił, ále kiedy mowił, był *sermonis nitore clarissimus*. Czytał znać Xiążę Apophtegmata Łukásza Opalińkiego, Márzałka W. Koronnego który pisze: *Milczenie sztuka wielkiey Polityki, milczac nie urazisz, milczac zbędziesz, milczac wyrozumiesz, milczac dokazesz*, y przydaie daley piękne podobieństwo tenże Státysta: *Ják złotnik w cichości, tyśiacne poleruié kleynoty, u kowála buku puku dosyć, á roboty zá szośak*. Nietylko mało mowił Xiążę Michał, ále zdało się że záfwe był w zámyśleniu, właśnie wedle písma S. Jsaia 31. *Princeps quæ digna sunt Principe cogitabit, & ipse supra Duces stabit*, y wedle Seneki Polityka Rzymkiego zdania: *Ille vere sapiens est, qui minimum cum aliis, loquitur plurima secum*. Urodził się z Konstantego Xiążęcia Wiśniowieckiego, y mógł mowić Xiążę Konstanty, przy narodzeniu Xiążęcia Michałá, co Constantinus

tinus Chlorus umierając mowił do syná Konstantyna Wielkiego: *Optabilis mihi adest obitus, nam filium Imperatorem relinquo, qui lachrymas Christianorum absterget.* Urodził się z matki Anny Chodorowski, y przyznac trzebá było tey Annie, trochę odmieniwszy co Annie Infantce Hiszpańskiey matce Ludwiká 14. Krola Fráncuskiego nápisal Petiot: *Triumphate Poloni, plaudite Litvani, trepidate hostes, visitavit Dominus Annam, & peperit.* Generálnie o tych rodzicach mowić, co Lucæ 1. o Zácharyaszu y Elzbiecie Ewangelia: *Erant ambo iusti, incedentes in omnibus mandatis & justificationibus Domini, sine querela.* Prętko osierociałá po mężu Xiężna matká, przecięz taką, dáła temu Michałowi edukacyá, iáká Blanka S. Ludwikowi, o ktorey mowiono we Fráncyi: *Hominem genuit, Angelum fecit.* Dany potym Xiążatko młode z Bratem stárlzym do nászych szkól Lwowskich, ztá, u Webera pochwałá: *Adolescentem oportet habere tria, docilitatē in mente, silentium in lingua, verecundiam in vultu.* Skończywszy szkoly Xiążę Michał, zá wolá matki idąc, ktorá w całym zyciu tak szánował, y kochał, żeby mu teraz ná nádgrobku pisać, co Gwilhelmowi Xiążęciu Kliwii wyrysowano: *Quid juvenis coluit? matrem, quid adultior annis? pacem, quid senior? iustitiam atq; DEUM.* Zá wolá mowię matki idąc, wziął ślub z Xiężniczká, Dolská, Márzalkówná, W. X. L. iedyńáczká, o ktorey powrociwszy z cudzych kráiów mowił: widziátem piękne, bogate, grzeczne: *Multæ congregaverunt divitias, tu supergressa universas; una est perfecta mea, columba mea, una est matris suæ.* Cant: 8. Práwdziwie to młode Páństwo było, iák ktoś parze gołábiat przypisał: *Noster amor nil fellis habet.* Nie dysputuię teraz, co jest lepszego, czyli się młodo żenić, czyli w wieku podeszłym, bo ná tę kwestyá, dáwno u Plutarcha Diogenes odpowiedział: *Juveni nondum, seni nunquam;* wiem że młodzi nowożeńcy tym się exkuzuiá: *Melius est nubere quam uri* zda Cor: 7. á starzy także po sobie cytuiá, písmo S. Eccl: 4. *Melius est esse duos, quam unum, habent enim emolumentum Societatis, & si dormierint duo, fovebuntur mutuò, unus quomodo calefiat?* To pewna że Xiążę Michał wziąwszy ślub w 14. roku z oblubenicá, záraz pojechał do cudzych kráiów, zostáwuiąc iá, przy matce swoiey, iák P. JEZUS MARYÁ PANNE Jánowi: *Virgo virginem matri commendavit.* Zlustrował przez dwie lecie cudze kráie, z doskonáłą ięzykow umiętnościá, z polorem w obyczájach wysmienitym, z ex-

peryen-

15

peryencya, wielka, á co náychwalebnieysza, ále tych czasow rzadka, z státeczná, estymacya, oyczyzny swoiey. Nie ták, iák drudzy, iák im puder Francuski ná głowę wnidzie, zaráz oyczyste smierdzą, obyczaie, z krotką, luknią, skurczy się oyczyzny miłość, iák się po Fráncusku nauczą, táncować, rádziby stáropolskie obyczaie do gory wywrocili. A co náyzáłośnieyła, wywozą, Forystyerowie Polscy ze Fráncyi, Jansenistkie nábożeństwa, z Amizterdamu Frámalońskie *arcana*, z Anglij owe semi-Pelagianow *principia*: nieśmiertelność duszy, to bayká, piekło, stráchy ná Láchy, Czyścić, to wymysł Xięży, żeby ná Míze bráli, dość wierzyć: *DEUM crede, virtutem ama, honestatem cole.* á inne subtelne y niezrozumiane artykuły wiary, to *otiosa capita*, w szkółách dysputuiąc, wymyśliły, kto temu wierzy, nie grzeszy, kto niewierzy, nie grzeszy. A gdzieś się podzieie Ewangelia wyrażna Matth: 28. *Qui crediderit, & baptisatus fuerit, salvus erit: á coż to wierzyć przy Krzcie: Baptisantes, docete omnes gentes, servare omnia, quaecunq; mandavi vobis*, to iest, nie tylko to wszystko, co w piśmie iest, ále cokolwiek Apostołowie, y Kościół Apóstolski, podają do wierzenia, wierzyć trzeba, pod utrátą, zbáwienia, bo *qui non audierit Ecclesiam, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus*, Matth: 18. Xiążę JMć Michał Wiśniowiecki powrocit *à sole extero*, ták, iák słońcu wschodzącemu przypisano: *Alius & idem*, ták iák o Ulyssesie powraciającym z cudzych kráíow do Grecyi, nápiisał *Virgilius: Qui mores hominum multorum vidit, & urbes, & patrios secum ipse tulit*. Z tym miłey oyczyzny szacunkiem, wrocit się do domu, iák oycu Xiężny JMć Hetmanowy powraciającemu z cudzych kráíow, Mátka Kátarzyna z Sobieskich Rádziwiłowa powiedziała: *Dobra Francya, piękna Italia, bogata Hiszpania, wspaniała Germania, ále náymilsza Polska.*

Powrociwszy z cudzych kraíow Xiążę do Políki, tráfił ná Konwokacya, po śmierci Krola Jána, y ná nię Postem był z Woiewodztwa Podolskiego, w ósmnástym ná ten czas roku życia, z tą publiczną pochwałą, iáką Augustowi Rzym dał: *Viribus ille minor, nec habendis utilis armis, consilio Patriæ sæpè ferebat opem* Ovid: Stánąwszy w Warszawie między owemi ná usługach Rzeczypospolitey Weteranami, y wielkiemi mowcami, młody Posel, to do nich mowił, co Scipio do Rzymskich *Tribunosplebis: Si vos etatem meam honoribus antevistis, ego honores vestros virtute praeivi* Livius. W kulká lát potym, ná seymie Lubelskim, obrány Már-

G

szal-

szatkem Jzby Pofelskiej, gdzie Majestat Augusta wtorego przez potencyą Szwedzką, duzo osłabiony, laską tą, wsparł, na ktoreyby z Jeremiafzem napisać c. 48. *Virga fortis, & baculus gloriosus.* Wszytkim ná ten czas postronnym obiетnicom, domowym perfwazyom, odpowiadał godny Márzatek, co dawniey przed nim, Stániśław Witowski Kásztelan Sendomirski pierwszym w Polsce Szwedom (tentobył Witowski, w ktorego corce, imię jego w domu Zálujskich skończyło się) Wiare powinieniem Bogu, wierność Krolowi, miłość oyczyznie, wolę umrzeć, y wszystko stracić, niżeli BOGA, Kroia, y oyczyzny odstąpić. Przecież znalezi się tacy wrym krolestwie ná ten czas, o ktorych Seneká I. 3. de ira *Nunquam erant felices si viderint alios feliciores.* Ktorzy przez zázdrosć, y emulacyą, *ancillantes* záwzse *serviliter* Krolewskim dworom, kredyt mu u Pána y w Rzeczpospolitey pfować chcieli. Wszytkim tym poszeptom ieżli nie słowy, pocziwemi akcyami odpowiadał, co Cycero Kárylinie: Słutnie nieprzyiáciele Oyczyzny, nástępują ná mnie, Rzym bowiem poki Cicero żyie, zginąć nie może, áni Cicero żyć może, ieżeń Rzym zginie. Przyszło nákoniec Xiazęciu do tey rezolucyi, pod czas domowey w oyczyznie woyny: *Parendum tempori, cedendum necessitati.* Wyiechał zá granice, z tym się oświadczaiać: *Et longè invidia fines virtute reliqui.* Ze to nie z boiáźni uczynił, mowił sobie z Juliuszem wyiezdzaiaćym z Rzymu, dla konjuracyi Pompeiusza: *Non metuo subire pericula pro Patria, quam ubiq; circumfero, periclitari tamen fortunas meas malo, quam publicè esse miser.* Ze to nie dla zádných fakcyi z postronnemi potencyami uczynił, zpráwdził o sobie, co o Wielkim Ludwika 14. Ministrze, ustępuiaćym dla inwidyi z Francyi, nápisal Labbe: *Tunc maximè immobilis, cum ejus nutaret fortuna, probavit fidem erga Patriam, dum servivit iratae; probavit amorem erga Regem, dum amavit minus felicem.* Wrocil się potym do oyczyzny, y konstytucyą seymu *Pacificacionis* Anni 1717 assekurowała mu Rzeczpospolita bezpieczeństwo temi słowy: *Bezpieczeństwo Xiazęciu Michałowi Wiśniowieckiemu, nie tylko z Domu, ále y z Osoby swoiey nam dobrze zasłużonemu, przyrzekamy.*

Márzatkem Trybunału Litewskiego był trzy rázy, z tą, záwzse pochwała, Eccl: 10. *Judex sapiens judicabit populum suum, & principatus sensati, stabilis erit.* Bywały zá jego laski, instáncyje od Dworu, odpowiadał Xiazę Márzatek iák Alexander III. Pápież, kiedy się Henryk wtory Krol Angiel-

16

Angielski ná S. Tomáša Kántuaryjskiego ták záváziat, že przez Poslow, swoich powiedziec kázal Pápieżowi, ieżeli tego Rzym dla Krola nie uczyni, żeby Biskupa wygnác pozwolit z Anglii, Krol Turecká, wiaré woli przyiac, nizeli Biskupa? Alexander odpowiedziat: *Potest rex eligere viam pravam, ego autem non recedam de via recta.* Bywały od przyiacioł intercepsye, ktorým ták odpisował. Jeżeli WM. Pan instancyuiesz, zá spráwá, spráwiedliwá, mnie krzywdę czynisz, iákobyś się spodziewał, że nie mam spráwiedliwie sądzić, ieżeli zá niespráwiedliwá, sobie krzywdę czynisz, y dyshonor, že śmiesz grzeszyć, y do grzechu záchęcać. Kanclerzem będąc, y Marszałkując dwa rázy w Trybunále, miał honor miec zá kollegow, Senatorow, y zpráwdziło się oiego Trybunálach: *Legum Patroni, sunt Ministri Statús, Legum Custodes, sunt Senatores, legum executores, sunt Judices.* Jowizem ná ten czas, Xiążę Marszałek, *unus omnia: Patronus, Custos, & Executor legum.* Dla tego, do tych czas, o Xiążęcych spráwiedliwych Trybunálách mowi Duch S. Baruch: 5. *Circumdabit te DEUS diploide justitia, & imponet capiti mitram honoris eterni.* A co náychwalebnieysza było w tym Marszałku Trybunálkim, że iák Arystypus, kiedy się przednim Echinez chlubił: *Centies fui citatus, & centies absolutus?* odpowiedziat: *ego conties judicavi, citatus nunquam.*

Dát mu potym August wtory, cále nie konkurrującemu pieczęc wielká, Litewská, á dał z tą, o nim estymácyá, z ktorá się wydał Zygmunt trzeci, dájac Zádzikowi ná ten czas Biskupowi Chelmińskiemu, pieczęc mnieyszá, Koronná. *Non tam hominem honore, quám honorem homine cobonestare volo.* Jákoż nie závádił się, bo przez lát szesnásctie urzędu tego, zpráwdził o sobie, S. Páwła zdanie: *Ministerium meum honorificabo,* bo w nim bylá *facundia Principe digna.* Umieietność práwá iák Prov: 14: *Acceptus est regi minister intelligens.* Miłósc dobra pospolitego, nie ták, iák niektorych opisał Verulanus: *Aularum ministri ut formicae, sapientes sunt ad laborem propter se, sed horro plane sunt noxii.* ále iák Antonius Pratenfis Kanclerz Károlá piátého, oddajac pieczęc: *ita Regi servivi, ut regno non nocerem.* Dla tego, wszystkie *qualitates* wielkiego Ministra w nim uvažaiac, przypisac mu náleży, co Richelliuszowi Labbe: *Et qui omnium Regum magister esse posset, unius minister esse maluit.* Zgołá wizyscy z iego publiczneý in Ministerio uslugi ták kontenci byli, že przyznávali w Kanclerskim Xiążęcia Michałá Wisniowieckiego

21
pierścieniu była owá perła, która się zowie *Unio animorum*
Korony z Litwą. Do pieczęci przyłączył mu był Krol
Regimentarstwo Generalne woysk Litewskich; iákoż tak ná-
leżało, bo Károl piąty Cesarz kázawszy sobie koniec mie-
cza záostrzyć nákztał pióra, mowił: *cujus est leges scribe-
re, illius & defendere*. Co ná tym Regimentarstwie po śmier-
ci wszystkich rázem czterech Hetmanow, czynił, y praco-
wał głową, y szablą, ná utrzymanię dobra pospolitego, po-
koju wewnętrznego, dostoięństwa dwóch Krolow, Augusta
wtorego y trzeciego, może o niem powiedzieć, co ktoś o-
brázowi Jędrzeia Záluńskiego Kánclerza y Biskupa Warmiń-
skiego podpisał: *Delicium regum, legum defensor & auctor,
quae scripsit, dixit, fecit, non carminis haec sunt, á iá mowie:
non hujus temporis haec sunt*. Spráwiedliwe *meritorum sli-
pendium* wziął od Augusta Trzeciego, buławę wielką Lite-
wską, y rák Oycyznę uspokoił, że zá iego w Litwie buław-
wy, zá Potockiego w koronie; y zá pañowania Augusta trze-
ciego, wrocily się nam Salomonowe czasy 3. Reg: 5. *De-
dit Dominus DEUS requiem per circuitum, & non est sathan
neq; occursum malus*. Pułtrzęcia krzyża Pilawy, y trzy
Korybutha, szataństwo wszystko odzegnály od Polski, y
wszystkie biesostwa, co nas przez lát kilka interregni trápi-
ły, o te się kryże rozbiły, iák o Bożamękę. Zá tych Hetma-
now, iák w Betleem przy národzeniu Páná JEZUSA, Jozef
Potocki w szopie koronney, Michał Wiśniowiecki *cum mul-
titudine militiae caelestis* w Litwie, á cała Oycyzná wykrzy-
knęła: *Gloria in altissimis DEO, & in terra pax*. Tego to He-
tmana Litewskiego cnoty *in compendium* zebrał *Tympius*.
*Haec sunt virtutes Imperatoris, labor in negotio, fortitudo in pe-
riculo, constantia in agendo, celeritas in conficiendo, consilium
in incipiendo, prudentia in imperando*. J lubo to ná lát kil-
ká przed śmiercią, ná nogi západł Xiążę Hetman, odpo-
wiedzieć mógł co Severus Cesarz pedogryk Rzymiánom:
Capite Imperatores pugnant, non pedibus. Jedna tylko rzecz
w Hetmańskich iego rządach nam się niepodobá, którą Czecho-
wie Przemyślowi Krolowi swojemu wymawiali: *Quid vobis dis-
plicet in meo regimine?* odpowiadaiąc: *quod te immortalem non
habeamus*. Ale ta sama krotkość Hetmańskiej wlády, któ-
rá, przez lát dzieśięć z Buławą, gloriosę trzymał, piśać będzie
ow nádgrobek, który Konięcpolskiemu Hetmanowi nápi-
sał w sátyrach swoich Opáliński. Tu leży Wiśniowiecki, le-
ży y buława, ále nie leży iego nieśmiertelna sława. Od re-
goz

17
gōż Krolá wziął krzesło Woiewództwa Wileńskiego, nie tyl-
ko z ową publiczną akklamacyą, iák Bellarmin Kápelusz od
Clemenfa VIII. *Dignus dignè*. Ale z ową pochwałą, ktorą We-
śłowi Woiewodzie Mázowieckiemu przypisał Lubomirski
Márzsałek: *Senator præcellens in omnibus punctis, pietate in DE-
UM, quod summum; modestiâ in honore, quod pulchrum; amæ-
nitate in curis, quod arduum; sinceritate in amicitia, quod ra-
rum; eloquentiâ in senatu, quod charum*. Zpráwdziło się te-
dy ná tym Xiążęciu, y ná wszystkich stopniach honorow
iego, co zá czasow Sálomona w Jzraelu 3. Reg. 9. *De fili-
is Jsrael non constituit Salomon servire quenquam, sed erant
viri bellatores, & Ministri, & Principes, & Duces*, w wol-
nym národzie się *non serviliter* zasługował Xiążę Wiśni-
wiecki, że był: *Vir bellator, Minister, Princeps, Dux, unus omnia*.

To o imieniu Wiśniowieckich y godności Xiążęcia
Michála námieniwszy, kiedy widzę że te wszystkie *Magnalia*
domu w ostátnim potomku ziemi brylá pokrywa, y práwdzi
się dziś, co o wielkim Hetmanie Greckim nápiisał Statius:
*De magno restat Achille nil, nisi quod parvam pulvis
male compleat urnam*. To co tylko po zepsowaniu ciá-
lá wiekowác zdusza będzie: *Præter virtutem nil immortale
tenemus*, to co z sobą, wedle Ewangelii weźmiemy: *Opera
illorum sequentur illos*. Námienie cokolwiek o życiu chrze-
ściańskim, y cnotach doskonałych Xiążęcia Michála. Tu
dla siebie boię się owej censury, że troisci są ná świecie lu-
dzie, co często iezdzą, áieszcze częścicy z práwdą się miá-
ią. Myśliwi po polu, pocztarze po drogach z nowinámi, y
Káznodzie z pogrzebowemi kázániami. Wiem że mi się
ktámac nie godzi, zmyślać nie mam rácy, podchlebiać nie-
mam potrzeby; ále co powiem z tą dla siebie pewnością, dla
was z zbudowaniem, o którym mowi S. Máximus ná pogrze-
bie S. Márcina: *Utilius est homines bonos laudare mortuos, quàm
vivos, ut illo potissimum tempore, merita sanctitatis extollas,
quandò nec laudantem adulatione, nec laudatum tenet elatio*. A
Juglares przypisuie się do owej Ewangelii Matth: 5. *Vide-
ant opera vestra bona, & glorificent &c. Celata virtus sterilis la-
bor est, prodita & admirationem habet, & imitationem*. Ná-
przod tedy wiará kátolická Rzymską, o ktorey S. Augu-
styn mowi: *Omnia opera tua bona, filii tui sint spirituales,
sed primogenita fides*, w tym Xiążęciu nienáruszona, niezwy-
ciężona, Hetmańska byłá: *Hæc est victoria, quæ vincit mundum,
fides nostra* 1. Joan: 5. Polak stáropolskiey Religii y wolno-
ści,

ści, mawiał sobie co Lipsius: *Amo libertatem in curia, in senatu, in armis, sola mihi libertas religionis displicet.* A iako Francuzowie mówią: *Sit unus Rex qui nos regat, baptismus, unus qui nos lavet, fides una, quæ nos salvet.* Dla tego o tę wiarę ná seymikách, y seymach, w izbie polelskiej, w senacie, w obozie, zástawiał się mężnie, y nie tylko ná pierśiach orderowá gwiazdę nosił: *pro Fide, Rege, & lege,* ále ná sercu ow order S. Pátrona swiego: *quis ut DEUS.* Sługi náwet Heretyka chować niechciał, przykładem Radziwilá Sierotki, Woiewody Wileńkiego, który mawiał: nie chcę sługi który mnie szanuje, á Pána moiego bluźni. Protekcyi Heretykom y zborom, áni interesom ich nigdy nie dawał, odpowiadając: co Gostomski Woiewoda Poznański powiedział iednemu Dyssydentowi, mówiacemu, zá co żydow y ich boznice cierpicie, á nas prześladowacie? *Ř.* Usiadłá raz ná bydłeciu froká y skubała go, widzieli to ludzie y zaniechali, posunie się zkrzakow wilk do bydłecia, áz co żywo woła, y psami szczie, czemu? bo nigdy tey szkody w bydłeciu froká choć z wierzchu skubie, nie uczyni, co wilk, gdy zá garło uchwyci. Podskubią chrześcian żydzi, ále nikogo do swoiey wiary nie námowili, Heretycy o iako wiele krolestw zarázili, *libertate conscientie,* o iák wiele ludzi y teraz psuia, &c. Byłá w Xiążęciu Wisniowieckim zárliwość o wiarę kátolická, y ow gorący zelus w náwrócaniu Officierow, Dyssydentow, y respekt osobliwszy ná náwróconych, iego to votum było, co Zámoyckiego Hetmana do ludzi woyskowych: *Si facere possem, ut omnes catholici essetis, dimidium fortunarum darem, & adhuc altero dimidio, de vestra salute latarer.*

Nádzieią y ufność w Bogu u tego Xiążęcia, byłá, iák u S. Páwła ad Herb: 6. *Spes, anchora animæ firma.* We wszystkich rewolucyách oyczyzny, y utrąpieniach prywatnych: *Nemo mutatum Catozem, mutata toties Republicâ, vidit.* bo sobie nász Xiążę Hetman, owę Zołkiewskiego Hetmana piosneczkę we wszystkich przygodách nucił. *Dobrego szczęścia káždy dopomoże, ále w złym rázie tylko ty sam Boże.*

Miłość ku Bogu, iák potężna w Xiążęciu Michale byłá, z tad poznáć, że przed skonániem uchwyciwszy Xiędza mocno zá rękę, uczyniwłzy akt skruchy doskonałey, prosił o rozgrzelzenie; á przecię S. Augustyn mowi: *Quantus est excessus doloris, tantus est excessus amoris.* Coż owo przez całą chorobę ostátnią, ustáwiczne cáłowanie Pána Jezusa Ukrzyżowanego znaczyło? ieżeli nie miłość Boga doskonałá, bo ie-

18

bo iezeli zdradliwie całuiącego Judásza, á przecię Pán Jezus
názwał: *Amice*, což człowieká pokutuiącego. Což to było
owo przed skonáním Xiążęcia, publiczne dárowanie uraz
wszystkich, y wzáiemne przez spowiednika proszenie, żeby
mu wszyscy krzywdy swoje darowali? iezeli nie práwdziwa
miłóść Boga, bo mowi Jan S. *Si quis dixerit, quoniam di-*
ligo DEUM, & fratrem suum oderit, mendax est, qui enim non
diligit fratrem suum, quem videt, DEUM quem non videt, quo-
modo potest diligere? A że miłósci Boskiej probá cierpli-
wość, iáko mowi S. Páweł 1. Cor: 13. *Charitas patiens est, y*
Święty moy Ociec mawiáł: Nullum aptius lignum, exci-
tando foco amoris DEI, quam lignum crucis. Nie iednę dáł
probę tey miłósci Xiążę cierpliwy. Trzy krzyże miał w Her-
bie, tyśiąc w życiu. Jeden Xiężyc, ále nie raz zá chmurá, ie-
dnę herbowná gwiazdę, ále więcey tákich przy różnych przy-
godach: *Cecidit stella, & versa est in absinthium* Apoc: 8. Má-
láž to cierpliwości máterya, odebranie Buławy? tułanie się
zá gránicá, lát kilká, więzienie w Moskwie, śmierć dwoch żon,
y czterech synow, práwdziwieby tego Jobá Chrześciańskie-
go podpisać obrázowi, co ktoś Mágdaleny: *Namq; famem,*
frigus, durum quoq; saxa cubile, dulcia fecit amor. Nietrze-
bá tego rozumieć, że to iuž Pánowie wielcy wolni, od krzy-
żow, nie maia, co cierpieć. Máia, fobole, swoje mole, y bole,
máia, iedwábie y gryzety, swoje gryzoty, máia, świece ná zło-
tych y wysokich luźtrách postáwione, swoje szcypce, co im
nośa dobrze ucieraia. A iáko Kárdynał Rádzieiowski, zturbo-
wanemu raz Krolowi Janowi, ná folgę zálu powiedziáł. Miłó-
ściwy Pánie, ná świecie iák w tážni, kto wyžey siedzi, bárdziej
się poci. Wiem iá owę Pánow wielkich máxymę, ktorá
in fragmentis suis, zostáwił Fredro Kásztelan Lwowski: Ten
miłody, kto zdrow; ten Pán, co nikomu nic nie winien; ten
szczęśliwy, kto nie uważa; á ia przydaie, ten náyszczęśliwszy,
kto uważaiąc, zgadza się z wolá Boską, bo ták S. Augustyn
mowi: *Non sentire, non est hominis; non perferre, non est vi-*
ri; nolle pati, non est Christiani: Náśladował náš Xiążę u-
kochaná w życiu, y ieszcze w Kongregacyi Lwowskiej *sub*
titulo Annuntiationis obraná zá Mátkę, Náyswiętszą, MARYÁ,
o ktorey, ná owe słowa Ewangelii: *Turbata est in sermone ejus.*
S. Bernard mowi: *Maria in Annuntiatione suá turbata, sed*
non perturbata. Tym się Xiążę w ustáwicznych chorobách
swoich cieszył, y konwinkował, co iedney Zákonnicy tę-
skniącey w chorobie powiedziáł Anioł: *Aut aurum es &*
proba-

21
probaris; aut ferrum, & rubiginem amittis: y nie bárdzo to rozumiejący, ieszcze przydał: Aut sancta es & mereris, aut peccatrix, minora pateris quàm mereris. Coś więcej nád Jobá był Xiążę w dolegliwościach swoich, bo o Jobie mówi náiz Segneri: *Diabolus cum omnia rapuisset Jobo, ad majus tormentum, linguam ei reliquit, & uxorem.* Xiążę naturalnie záfwsze, ále ofobliwiey w boleściách milczący, iákby ięzyká nie miał; miał żonę, ále ták dobrá, któraby ná wrzód mógł przyłożyć, á do tego powtárzał sobie często z tymże Jobem: *Hæc mea consolatio est, ut affligens me dolore, non parcas.* Wnáywiekłych boleściách pedogry, kámienia, artrifis, rozrywáf się Xiążę modlitwą, álbo czytaniem nábożnych xiążek. Piękna reflexya Sylweira o dobrym Lotrze ná krzyżu, czemu ták cierpliwie męki swoje znošif? *Nos quidem iuste &c.* y odpowiaáa sobie: *Unde latroni tam subita pietas? legit titulum crucis.* Xiążki Duchowne Xiążęcía, ulgá, w krzyżach y boleściách. A nietylko czytał, pisał do druku xiążki rozmaite, ošm ich z pod prásy drukárskiej wyszlo: Medytacye Polskie Segnerego, Historya ludu Bożego w 4. tomach. Jożef wyzwolony. Forteca ná obronę śláwy. Zycie S. Nepomucena. Rozumne zabáwy dulzy nábożney. Pięć Psalmow wierszem &c. y widzę że mu Bog w nádgrode nie dochowanych synow, xięgami niešmiertelney pámiéci nadgrodził. Ják S. Hieronym o Marcellu napisał: *Quod libros edidit in lucem, tot liberos habuit, quot codices scripsit, tot nominis sui heredes reliquit immortales.* Jowzem u mądrych ludzi, xięgi nád dzieci milsze. Spytany Filozof Atheński o rácyá tego? *R. Quia filii mentis, præstantiores filiis corporis.* A nie iákiekolwiek xięgi, wydawał Xiążę do druku, ále duchowne, uczone, nábożne; nie wedle teráznieyszego šwiáta gustu, owe Romanze Francuskie, Komedye Włoskie, Páskwile Holenderskie, ktore S. Bernárd názywa: *Evangelium Diaboli.* W ktorych, czytający, álbo Heretyckiego iádu, álbo wáfpliwosci w artykułách wiáry, álbo záchęcienia do grzechu, kofztuiá. Pifze Mánfi: że gdy z opętanego, czarta wygániano, między tłumem ludzi dziwuujących się, wszędf do košciołá młodzián, májący Owena xiążeczke w kieszeni, áż czart obrociwšzy się, ná niego záwołá: *Veni dilecte mi frater, qui missale meum in capsula portas.* Duchowne mowie xsiążki Xiążę pisał, y tłumaczył. O jednych medytacyach Segnerego, iego tłumaczenia, powiedzieć, co S. Bernard o písmach S. Eulogiusza: *Ita scripsit, ut in pixide Spiritus sancti, calamus intinxisse videretur.* A
nie-

19

nie tylko xięgi pisał Xiążę JMć, zostawił sukcesorom Bi-
bliotekę w Wiśniowcu śliczną, bogatą, y pełną xiąg ro-
żnych, ledwie nie taką, iak Aktor: 19. *Multi qui curiosa*
seclati, contulerunt libros, & computatis pretiis illorum, inve-
nerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium. Ná tey
by Bibliotece nápisać, co w Rzymie ná bibliotece Xiążąt
Pamphiliuszow: *Librorum fundator & Author, illius aurifo-*
dina manus, istorum bibliotheca caput. Jeszczeby y to mo-
gło się tey Bibliotece przypisać, co Dániel Elektor Mo-
guncki ná swoiey: *Vita brevis, forma decipiens, pecunia*
fluxa, imperium invisum, gloria fallax, sapientie fama peren-
nis. Miał tedy Xiążę Wiśniowiecki nietylko Theologiczną
cnotę, miłość Boga, ale y moralną, miłość domu fám lii, y
sukcesorow, którzy iak pszczoły z kwiatow miód, tak oni
z xiąg Xiążęcych mądróść zbierać będą. Miał y owę swoich
miłość o ktorey S. Páweł *Charitas edificat.* Kiedy począ-
wszy od tego wspániałego páłacu Wiśniowieckiego, czter-
dzieści y ósm páłacow strukturą piękną (ile że w Mátema-
tyce wszelkiew, ale osobliwiey w Architekturze biegłym był)
wystáwił, mówiac sobie co ktoś w Krákwie nápisał: *Et no-*
bis, & chara posteritati. A ieszcze lepiej z P. Jezusem do
ukochaney Corki, Wnuká y Wnuczek: *Non turbetur cor*
vestrum, in domo Patris vestri, mansiones multe. Nie
widzę w tym żadney przygany, że tak wiele námurował Pá-
łacow Xiążę Hetman, boby mi podobno mógł odpowiedzieć
iak Stániśław Chomentowski Woiewoda Mázowiecki y He-
tman Polny Koronny, ktory, gdy się po swojego Báłtowskie-
go páłacu pokoiach przechodzi z gościámi w dzień S. An-
ny, aż Xiądz ieden z daleká stoiąc, po cichu mowi, co to po
tym, páłáce budować, niemiawszy sukcesora. Dosłyszyl Hetman
y rzecze. Mci Xiężę? mowił Wć dziś pacierze Káptáńskie?
&. mowiłem, wszak tam iest w lekcyach: *Ut ex his quæ ani-*
mus novit, surgat ad incognita, quæ non novit. Uważałem iá
sobie co Hugo Kárdynał, nápisał: *Tria hominem expel-*
lunt domo, fumus, imber, & mala uxor, Máwiacie wy sobie
kiedy będzie w iákim stadle dobre pozycie, że iest między
niemi dobre pomieszkanie; musiałá byđ Xiążęcia Michała
Wiśniowieckiego Xiężna Teklá, dobra żona, kiedy czter-
dzieści y ósm rázy było u nich dobre pomieszkanie. Po-
prawiam się, wszystkie żony zmarłego Xiążęcia dobre były,
ostátnia zá ktorey náywięcey páłacow stánęło náylepsza, że
o niey mowić, co o Druzylli Theodozyusza Cesarza: *Princeps*
I bona,

bona, melior mater, uxor optima. Ale to mniejsza, że domy Pańskie y Xiążęce stáwiał; to chwalebna y doskonalsza, że domy Boskie hoynie budował, że o nim co o Oniaszu Eccl: 50. *In vitâ sua suffulsi domum, & in diebus suis corroboravit templum.* Náuczcie się Pánowie tego, że kiedy kościoły stáwiacie, domy y fámilie swoie fundamentalnie gruntujecie: *suffulsi domum, kiedy corroboravit templum.* Náuczcie się y tego swiátnic pańskich Fundatorowie, że sobie, nie Bogu dobrze czynicie, nie ták ná chwałę Boską, iák ná honor domow swoich robicie w ten czas, kiedy iákie Fundácye czynicie; á P. Boga wielka nád wami łáska, y miłosierdzie, kiedy od was co przyimie; ták iák o Márcie Lucæ 10. w Castellum swoim czestuiácej czesto Pána JEZUSA mowi S. Augustyn: *Quod pasci voluit, pascenti praestitit.* Więcey Pan JEZUS łaski przez to Marcie uczynił, że u niey iádł, niżeli Mártha Pánu JEZUSOWI, że go nákarmiá; bo Pánu JEZUSOWI nie trudno, żeby go iák ná pufczy Matth: 4. Aniołowie nákarmili: *Accesserunt Angeli & ministrabant ei.* trudno Márcie o tákiego w domu gościa. Xiądz zaś Skárgá tákim to podobieństwem obiáśnia. Przyidzie chłopek do Pana, prosząc o co, y przyniesie ná misce kilka iábtek álbo orzechow, ná pokłon; Pan tego nie potrzebuie, y má więcey po swoich sádach, y lepszych, przeciez kiedy przyimie, łaskę chłopkowi czyni, bo nádzieia iest, że ná iego próżbę, co uczyni. Wszyscyśmy ludzie z oycem naszym Adamem, u P. Boga kmiecie, kiedy, mu te bágatele względem nie-skończonych iego skárbow y bogactw przynosimy, iemu pokłon, á łobie w samey rzeczy czyniemy dobrze. Záco ták siá fundacyi widzimy niedokończonych? zá co tyle do skutku nie przywiedzionych, ále tylko w sámych dobrych intencyach ufundowynych, zá co ták wiele przez dekreta od sukcesorow pokáfsowanych. Bog przyiáć niechciáł, bo często ile żołnierskie z krzywdy, y uciemiezenia ludzkiego zebraáne iáko Dáwidowi BOG powiedział: *Multum sanguinem fudisti; & plurima bella bellasti, non poteris edificare domum nomini meo.* Kiedy to kto *medicantibus* kláštory muruie, á mendykow przez swoie zdzierstwa ták wiele w oyczyźnie nárobił; ornáty ná przyodzianie xiędza przy oltárzu spráwuia, á ták wiele ubogich ludzi práwie z skory odarli; szpitále stáwiáia, á ubogich ták wiele nárobili, że podobno wte mury miásto wapná więcey krwie ludzkiey, miásto wody więcey łez weszło: *struunt ut ruat.* Diáboł to wszystko wezmie,

20

wezmie, y z tákimi iálmużnikámi. Ták iák Georgiani wystáwili w Perfyi wielki y wspaniały kościół, y wielkim sumptem spráwili konsekracyá, sprowadziwszy aż z Stámbutu Pátryarchę, kiedy ten chwali strukturę, aż się ci chlubić poczyna, że znas kázdy ná tę fabrykę po trzysta niewolnikow Chrześcian musiał przedać Turkom w niewolá, westchnie Pátryarcha, y rzecze: *Misera Ecclesia quæ tot animarum damno stetit.* Albo iák ow prosták co się chwalił xiędzu ná spowiedzi, zem rozek do kościołá spráwił, ále z tego wołu com go ukrádl, rzecze xiądz: táká iálmużna godna szubienicy. Xiążęce fundacye fundamentalne, bo zwłásney y dobrze nábytey fortuny, wedle rozkázu Boskiego: *honora DEUM de substantia tua* Prov: 3. O iego iálmużnách mowić, co Dzierżowskiemu Arcybiskupowi Gnieźnińkiemu przypisał Jánicius: *Largus erat inopi, nec certe injurius ulli.* Dobrze pámiętał co Dziád iego, z mátki Ostrorog Woiewoda Poznański mawiał; *nie grzesz á nie żátuý, nie láy á nie przepraszay nie day á nie wydzieray.* Dla tego też że ze swego, z prácy swoiey zfortuny włásney dawał Bogu, Bog mu błogosłáwił, że mu záwsze stáwało; żył po Xiążęcu, tráktował po Hermáńsku, umarł po Páńsku, nikomu nic nie winien, y ieszcze się wiele dla sukcesorow zostało. Jzpráwdził o sobie, co o niektórych familiach w Polsce nápisal Solikowski: *Duninii, Gryphii, Radivilii, plusquam trecentas in Polonia ædificarunt ecclesias, impleverunt hostium spoliis templa, aras auro, & per tanta fortune dispendia semper divites.* Chyba wtym sensie nie z swego dawał Xiążę Woiewoda kościołom y zakonom, iák Justynus Cesarz wystawiwszy w Carogrodzie w Sofii kościele, ołtarz; ná ktory, póczawszy od złota wszystkie metalle zlał, ná mensie podpisał: *Tua de tuis Justinus & Theodora.* Ták ná wszystkich fundacyách Xiążęcych pisać: *tua de tuis Michael & Thecla.* Ktoreż to lá te fundacye? Kommunistom w Karolinie collegium wystawił, przyczyniwszy roznych prowentow ósmiąset złotych. Tamże OO. Bernardynom kościół wystawił. OO. Piarum Scholarum w Lubieszowie wymurował kościół, y wieś ná Bursę darował. Tymże w Dąbrociwicy znacznemi dobrodzieystwy fundacyi przyczynił. We Lwowie ná Seminárium dáł siedmdziesiąt tysięcy, ná dokończenie káplicy wkościele Archikatedralnym gdzie rodzice iego leżą, dwadzieścia tysięcy. Tamże OO. Fránciszkanom u S. Antoniego do Fundacyi się wiele przyłożył. Tymże Oycom w Wilnie pogo-

03
rzałym ná kościół wiele dáł. OO. Paulinom w Lesny ná dokończenie kościoła dáł znaczną, iáłmużnę. OO. Bazylianom w Zurowicach, w Suppraslu, y Chomsku wiele do fundacyi przydał. Kościoły Farne wystawił, w Miedzyrzeczu Litewskim, w Wilkomierzu, w Hofzowcach, Cierkwie w Opolu, w Wołkowiskách, tu w Wiśniowcu murowaną. Zakonowi mojemu w Pińsku Theologią ufundował. W Stonimie kościół, w Krzemieńcu wraz z Brátem całą, zrobił fundacyą, Tu w Wiśniowcu OO. Kármelitom Bofsym tę tak pięknią fabrykę udołkonálił, y fundacyą nádał. W Chomsku sukienkę srebrną dał do N. MARYI Pánny, takáz teyże w Wołkowyskach, do fary Hofzowieckiey dał monstrancyą, srebrną, y pufzkę, także tyleż do fary czarnego Ostrowa, do fary Gliniańskiey dał monstrancyą. A zátym po całej Polsce y Litwie: *Eleemosynas illius enarrabit omnis ecclesia Sanctorū.* Piłze Malsenius, że Karol wielki Cefarz tyle kościołow wystawił ile liter w obicadle, ná káždego fronce literę iednę funt złota wazącą, zázawiesiwzy; zázczął szczęśliwie od A to jest od Aquilgranu gdzie y sam po śmierci leży, y Cefarze tám się koronowác powinni. Nie uymię Cefarskiey fundacyi, gdzie co kościół, to litera, ále to mowie, że Xiążę Michał w iednym Krzemieńcu *literarum omnium Fundator*, tam ná iego szkółách przyświecającemu *noctibus Atticis* miesiacowi przypisáć Prov: 3. *Dominus fundavit terram, & stabilivit celos prudentia.* Wtych szkółách przy iego herbowney gwiazdzie nie tylko *qui erudiunt fulgebunt sicut stellæ*, ále dyscypułowie wszyscy przy tey Fundatorskiey jutrzence słońcami będą, wedle písma Eccl: 27. *homo sapiens manet in sapientia sua, sicut sol.* Generalnie záz ná wszystkich szkółách iego fundacyi w Pińsku, Krzemieńcu, Stonimie Lubieszowie, Dabrowicy nápisáć co Akadémia Lowańska swoiemu fundatorowi odmalowác kazała, iednę unitátem y sto cyfr, y dopisáć: *quod tantum valeamus, ab uno est.* Bo iezeli wedle pospolitego przysłowia: *Dus, parentibus & professoribus nulla par gratitudo*, iá popráwiam tego zdania: *Dis parentibus & fundatoribus professorum nulla par gratitudo.*

Imá Tefsál: 2do osobliwzy tytuł daie Tefsalończykóm S. Páweł *Vos enim facti estis fratres ecclesiarum.* Pięscidło nie kościele, Wołyńskich kościołow Archibazyliko, między prostemi domami Bożemi páłacu Pána JEZUSA, Krzemieniecki kościele, któż cię to tak pięknie ná tych gorách wygurował? *Fratres Ecclesiarum* Brácia Xiążęta Wiśniowiecy

cy Káosztelan Krákowski, y Woiewoda Wileński. Uważa S. Chryzostom, zá co kościół kátolicki Pán Jezus ták fundamentalnie buduiąc, że *nec portæ inferi prævalebunt adversus eam*, stáwiaiąc go ná owey skále *tu es Petrus*, náwyńcey bráci położył ná fundament: Piotra y Jędrzeia, Jána y Já kubá, Thadeusza y drugiego Já kubá, y mowi: *Super charitate fraternitatis posuit fundamenta Ecclesie*. Kościół Krzemieniecki ná skále y krzemieniu iák Chrystusow, ále y ná fundamentalnych kámieniach dwoch Bráci stoi, z tą nádzieią, że przeciwko tey fundacyi *nec portæ inferi prævalebunt*. Mogę mowić, że kościół Krzemieniecki iák Gnieźniński, który dwoch Świętych bráci ráchuie: Bogumiśa Arcybiskupa, y Boguchwałá Dziekána Gnieźnińskich. Kościół Krzemieniecki iezeli ieszczé nie *in radiis Sanctorum*, przecieź dwoch Jáśnie Oświeconych bráci ráchuie Fundatorow. Xiążę Jan to Bogumiś: *quem diligebat JESUS*, Xiążę Michaś to Boguchwał, y zá iego honor *præliabatur cum dracone*. Pisać będzie wdzięczna pámięć ná tym kościele, co o Zorobabelu y brácie iego Eccl: 49. *edificaverunt domum, & exaltaverunt templum Domino, in gloriam sempiternam*; y iezeli zá żołnierzem przyczyniaią się w Ewangeliu *Seniores Judeorum* do Pána JEZUSA, *dignus est ut hoc illi præstes, diligit enim gentem nostram, & synagogam edificavit nobis*, zá Hetmanem młody, ále cudowny w Krzemieńcu S. Kostka, uczyni instancyą do Bogá: *diligit gentem nostram, ecclesiam edificavit nobis*. Jezeli kiedyś Anna Prorokini Lucz zdo: *Non discedebat de templo, confitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus*. Anna Omiecińska w tym kościele złożona, od Rzeczpospolitey Rzymowi do kánonizacyi zalecona, cudami po Wotyniu sławna, nie zápomni, przed Bogiem swoiego grobu Fundatora. Będą umarli Jezuici w tym kościele co do ciáła, w niebie co do duszy położeni, powtárzać zá Xiążęciem Serwacym: *Dii Patrii servate domum, servate nepotes*. Będą żyjący przy tym kościele, chlebem Xiążąt Wiśniowieckich, zá *panem quotidianum* z S. Lukálzem c. 11. życzyć: *Panem supersubstantialem*, z S. Mátheutzem c. 6. Będą nie płonnie obiecować: *fidejussore DEO*, co Lubomirskiemu Stánisławowi Woiewodzie Krákowskiemu obiecano y zpełniono, który czternáście kościołow ná cześć Boską, wymurował: Nádgroził Stánisławie Bogci z swoiey strony, Tyś tyśiące dał Bogu, wnuk má milliony.

A niedosyc ná tym było Xiążęciu, że kościoły fundowál, poświęcał ie modlitwami swoiemi, iáko mowi

BOG do Sálomona 3. Regum 7. *Sanctificavi domum hanc, exaudivi orationem tuam.* Wiedział dobrze Xiążę, że BOG *ad Cain & ad munera ejus non respexit*, a S. Ambrozy dodaje rácyą: *ante omnia debebat offerre primitias orationis.* Wiele świadczył kościołom Xiążę Hetman, ále: *ante omnia primitias orationis.* A nie były u niego w pácierzach owe szepty babłskie, y cudowne z nieapprobowanych dzienników modlitwy, álbo owe hypokondryczne *devoti sexús*, modlitewek kompozytury, ále rozumne, męskie, Xiążęce, boć dobrze wiedział że *duo sunt, quibus homo ceteris animalibus praestat, ratio, & oratio.* Codzienne iego nabożeństwo koronka o SSS. Troycy, y owo iego ulubione y nie raz powtórzone: *Gloria tibi Trinitas &c.* Godzinki y Litánie o Niepokálanym Poczęciu Náyświętzey MARYI, Koronka o nieyże. Godzinki y Litanie o Boskiej opátrznosci. 15. Modlitew S. Brygitty. Co tygodniowe nábożeństwa były, do S. Michała, Thadeulza, Jozefa, Xáwerego, Antoniego, Nepomucena, Dyzmy, do káždego, swoich dni, Godzinki y Litánie; Psálmy pokutne ledwie ktorego dnia opuścił, y to chyba náglęmi interesami zátrudniony: á to z informacyi S. Augnasty, ktory umierając, Psálmy pokutne mówił, y perswádującym żeby sobie folgę uczynił? R. *Neminem & si nullius sibi sceleris conscium committere debere, ut sine penitentia migraret è vita.* W podeszłym wieku ile nie zábawny Xiążę dni cáłe ná pácierzach tráwił, ze iemu slúżyło, co *horologium Principum* o Bruxillu Senatorze: *Saepe cum Diis loquebatur, quam cum hominibus.* Dla tego wiele szczęśliwości w zámyślách, skutku w interesach miewał, z poprzedzaiącey modlitwy, iák o Ferdynandzie Cesarzu mawiano: *plus ejus globi precatorii efficiunt, quam aliorum globi tormentarii.*

Między wśzystkiemi SS. Pátronámi pryncypalni u niego byli, S. Fránciszek Xáwery, y blisko Błogosławiony (o gdyby iák náypředzey!) Jędrzey Boboła. S. Xawerego często, ále ośobliwiey dwa razy doznáł, w Wilnie raz, kiedy go w kárecie, postrzelono, á kula się bez szwanku ná obrázie S. Franciszka opárlá; y tuby powiedzieć o Xiążęciu, y broniącym obrázem swoich pierśi Xiążęcych Xáwerym, co ktoś o pocącym się Krucifixie w zamku Xáwierze, kiedy S. Fránciszek w Indyj y utrąpieniach smazył się: *vena vel ambobus, pena vel una fuit.* Drugi raz gdy idąc w kámienicy po ganuku wysokim od ziemi ná dwanáście łokci, á bálki się pod nim przegniłe złámały, lecącego uchwycił S. Xáwery, y poty
ná po-

zrączony od S. Antoniego Kandydat do korony, y ufiądł
tobie między szlachtą Woiewodztwa Sandomirskiego, Ewan-
geliu słuchając, *recumbe in novissimo loco*, á cała Polska wy-
krzyknęła: *Amice ascende superius*. Właśnie iákby ná tego
Monarchę pátrzył Labbe, gdy mowi: *dignum Caelo spectaculum,*
Rex humilis sub purpura, modestus sub corona. Vulgare est in
sacco & cilicio superbe non sapere, illud heroicum, sedere in
trono & humilem esse. Dali tey demissyi codzienną, prawie
probę Xiążęta brácia, Xiążę Jánusz, iák Jan káždemu szlach-
cicowi: *Non sum dignus procumbens corrigiam calceamenti*
solvere, á w affektach y aestymacyi u wszystkich *non surrexit*
major Joanne. Xiążę Michał iák Archaniól Dániel: 12. *Con-*
surget Michael Princeps magnus qui stat pro filiis DEI. A tu
się dziwuia, expositorowie pisma S. iák że: *consurget*: kiedy
iuz *stat*. y niektorzy u Nrsená odpowiadaią: *Qui stat apud*
omnes pro amicitia, consurget apud omnes in gratia. Xiążę
Michał u káżdego y náymniejszego stál o przyiázi, u káżdego
w respekie powstál: *Princeps magnus*.

Co w tym Pánu zá łaskawość była ná poddanych, lzy
ich po śmierci świadcza, á osiadłe miásta y włości pod tak
dobrym Pánem, mowia, co 2. Reg: 22. *Mansuetudo tua mul-*
tuplicavit me. Wiem iá co teraznieyszego świata Pánowie
mowia: *Subditi ut anseres sunt, quò magis deplumantur, eò*
melius pingvescunt. Słuchaycież Pankowie co Richardus á S.
Victore wam powiada: *Subditi sunt pasca dominorum, do-*
mini sunt pasca diabolorum. Wy poddaństwo z dobrego
pierza skubiecie, was diábol ze skury drzeć będzie. Wiem
że u niedyskretnych Pánów poddaństwo y czeladz gorsze
bydłecia, dla tego chłopi w Westfalii pytani zá kogo się
modla, & *pro equorum incolumitate*, pytáni daley dlaczego?
& *timemus enim ne si equi deficiant, nobis pro jumentis Do-*
mini utantur. U Xiążęcia Hetmana iák u Agesylausza w Gre-
cyi poddani *subditis pro filiis utebatur* Plurarchus. Powiada
Ewangelia Matth: 10. *Nibil tuleritis in via, neq; virgam* zá
Marcí 6. *præcepit eis, ne quid tollerent in via, nisi virgam tan-*
tum Ják to pogodzić? mowi Lauredanus: *Non habere virgam*
seditionum, habere periculosum, habere & bene uti gloriosum.
Niemieć, gdzie nie trzeba, mieć, gdzie trzeba rozgę, chwale-
bna. Miał iák Pan *virgam vigilantem*, miał iák Xiążę *jus gladij*,
iák Hetman *jus ferri*. ále te rozgi zelazne iák styl ná kom-
pasie były, *Virga ferrea, sed umbratilis ictus*. Dla tego pod-
daństwo náptakać się, słudzy wyzátowác Pána, żołnierze ná-
tęsknic się, po tak dobrym Wodzu niemoga. Co

Co zá przychylność do przyjaciół, y státeczność w przyiáźni, u tego Xiążęcia byłá? tu práwda, co Prov. 6. *Verbum dulce, multiplicat amicos.* Umiál sobie ludzi obligować, kredyt robić u wszystkich. Wiedział owę máxymę u Kafsiodora: *Amicum honora in presentia, lauda in absentia, juva in indigentia, sic permanebit benevolentia,* á po polsku mowiąc: czapka, y papka, umiál sobie ludzi dewinkować. Wiem ci iá, co Seneká nápisál: *Amicitia, res inter homines cara, sed quò carior, eò ravior.* Przeżorny Xiążę, znál się iák ná ludziách, tak ná przyjaciółách, wedle Polityká Rzymskiego zdania: *Omnia cum amico delibera, sed prius de illo.* Znál się ná owych, o których S. Hieronym mowi, co to iák pieśki lizá się, y tálerz lizá, nie żeby piękny był, ále żeby się pożywili; á kogo poznál y doznál szczerym, státecznie estymowál, y hoynie dobrze czynił. O iáko wiele życie ieszcze iego chlebem, iego dobrámi, iego promocyá, y mowią z Apostołámi *Vidimus Dominum,* co zá znak znáíomości z tym Pánem: *Cognoverunt eum in fractione panis,* álbo iák Eccl: 31. *Splendidum in panibus, benedicent labia multorum.* Ci co ze stołu Páńskiego żyli *splendidé,* zá to go teraz błogostáwíá.

A co náytrudniejsza, ále y náychwalebniejsza w wielkich ludziách, w tych mowię ludziach, o których mowi Seneká: *Quorum gratia levior plumá, sed plumbeas iras gerunt,* miłość nieprzyiációł, y táskawość ná niewdzięcznych. Cnota ta, *Principem locū* w sercu Xiążęcia Jmci trzymáła. Czyli máto tákich było, ktorzy podczas ostatniey rewolucyi w Polsce, dobrá iego ruinowali, ná honor y życie nástępowali, od kommendy Regimentarskiey oderwáwli się, pártye sobie formowali. Wszystkim tym heroicznie, Xiążę Hetman urázy dárowál, zápomniál, świádczył. Páńskim Geníuszem, y wspániałością, serca Zygmunta Cesarza: *Inimicum occido, dum parco; amicum facio, dum extollo.* Jowiszem w tey enocie náśladowál Xiążę, sámeho Bogá, bo tak po chrześciáńsku nápisál Seneká: *Si DEUM imitaris, da etiam ingratís, & ubicunq; homo est, ibi beneficii locus est.* A ieżeli się też kiedy rozgniewál Xiążę, to wedle Ewangelii: *Sol non occidat super iracundiam vestram,* przed nocá, się uspokoił, bo nie był z owych cholerykow, ktorzy *ipsi sibi somnia fingunt.* Gniewy iego tym się kończyły, com czytał o Jędrzeiu Lipskim, Biskupie Krákowskim. Záczyná solenná Judrznia, w Kátedrze Krákowskiey, ná Boże národzenie, y zápomniáwli się, miásto: *Domine labia mea aperies,* záspiewál

20
Converte nos DEUS salutaris noster, zámilkłá kápela, niewie-
dzieć, co náto odpowiedzieć, Biskup się gniewać zaczyna, y tá-
jąc, nieśmie Pána w cholerze nikt przestzedz. Przystąpi
do niego Cielecki Referendarz koronny, y Práłat Krakow-
ski, y ukłoniwszy się, rzecze: *Mcie Xiążę: & averte iram*
tuam à nobis, postrzegł się w omyłce swoiey Xiążę, y serce
uspokoiwszy, y twarz wypogodził. Dopiero Kápela ná wšzy-
stkie głofy, y instrumenta wykrzyknie: *Et os meum annun-*
tiabit laudem tuam. Coś podobnego y w naszym Xiążęciu
bywało, prętko się rozgniewał, ieszcze prędzey uspokoił: *Et*
averte iram &c. á ná rozgniewanych párttykularnie łáskaw był.
Zemu záspiewać mogli: *Et os meum &c.* wšyscy przyznać co
Ludwikowi XIII. Królowi Fráncuskiemu Labbe: *Et haec est e-*
minentia laudis, ex hostibus facere amicos, ex invidis, laudatores.

Co za szczeróść, rzetelność, y miłóść práwdy była w tym
Xiążęciu, á kto nieprzyzna! mowił sobie záwšze z S. Páwłem:
Multa mihi fiducia in vobis, multa gloriatio, neminem lesimus,
neminem circumvenimus. Co słońcu ktoś, iá iego Xiążycowi
przypisuię: *Vius agit omnia rectis*. Włásnie iego staropolská
rzetelność, w stárych Polakách upátrzoná, opisał Aurantius:
Heroum veterum stirps vera Poloni, gens alba comas, & candi-
da vultu, pectora candidior. Jemu to teraz ná nádgrobkú
nápisac co Pápieńskiemu Biskupowi Odonowi: *Præsulis, á iá*
mowie: Principis hujus erat, quod habent haec tempora raro, mens
sincera, manus larga, pudica caro. Pewnie że rzadka szcze-
rość, między ludźmi tego świata, bo teraz polityká ták káże,
z każdym pięknie, z nikim szczerze: *Mel in ore fel in corde,*
intus Nerones, foris Catones. Yim się bárdziey dworskie sub-
jēta umięzgaia, y świádczą: *fronte patente placent, corde la-*
tente nocent. Ze teraz ordynáryinie mowia, im więkšzy Poli-
tyk, tym więkšzy frant, y Mazáryni &c. Xiążęcia Micháłá
Wiśniowieckiego niepoślakowana rzetelność, nienárułzoná
poćciwość, w sercu, w ušciech, szczerá práwda była. Jego
to naywiękšza była przysięga, iákem poćciwy, y dla tego też
taki miál kredyt w Polšcze, iák Probus w Rzymie: *Eam*
praeseferebat reverentiam, ut ejus verbis, major esset fides,
quam aliorum juramentis.

Náostátek, co w tym Xiążęciu zá odwaga káwalerská,
z przežornością, Hetmańska, to iest, co zá piękne serce, ále
y głowa nie dla kíztałtu była, dáł tego wiele dowodow.
O iego roštropności y przežorności w rádach seymowych, Sa-
pient: 7. *Quoniam ipse est sapientie Dux, & sapientium e-*
menda-

24

mendator. O iego ordynantach woyskowych to było zdanie wszystkich, ktore Károla piątego Cesarza. *Cunctatio, est anima consilii, celeritas executionis, utraq; simul, quinta essentia boni Principis.* O iego kampańiach woiennych, co Olsoliński Kánclerz nápiisał o Wládyśławie czwartym: *Consilio Dux, miles manu, bella nec provocat, nec timet.* Dla tego też kochał Rzeczpospolitą, rozumnie, bronił szczerze, kochał, y mowił sobie z Cyceronem: *Omnium societatum nulla melior, nulla charior, quam respublica, chari sunt parentes, chari sunt liberi, sed omnium charitates Patria una complexa est.* Bronił szczerze, y wiedział dobrze, owe reguły dobrego wodza, ktore zostawił w swoich manuskryptach Xiążę Jeremi Wiśniowiecki. Kto Rzeczypospolitey chce pomodz, siedmiu rzeczy trzebá: áby mógł, áby umiał, áby chciał, áby śmiał, áby znał, áby kochał, áby był státeczny. Bronił záwsze oyczyzny *cum dispendio* zdrowa y fortuny, y weszła *in volumen legum* tom 4. tá práwda: że *Xiążęta Wisniowiec- cy, wolności y práw Szlacheckich nieprzetamani assertores.* Rozumnych rządow swoich w woysku, y dowcipney oyczyzny miłości, piękny dał sentyment Roku 1704. Stoi w oknie páłacu, z Piotrem Cárem Moskiewskim, y dyszkuruiąco wolności Polskiey, záwoła żołnierza swego z szylwachu Car, y skoczył mu zá zdrowie swoje z okná káże, w punkcie skoczył, y niewiem czyli szyje nie złámał, y rzecze Cár do Xiążęcia: co podobnego wásza wolność? odpowie Xiążę: miłościwy Pánie, twoie rzády, z gory na doł, násza wolność z dołu do gory ludzi wyprowadzá. Bronił szczerze wolności Xiążę, czyliż mu máło ná przeszłej Elekcyi dáwano, y ieszcze więcey obiecowano, á wielki miłośnik oyczyzny, odpowiedział wszystkim pokusom złotym, co Máryusz Samnitom: *Date illis, quibus noverca est Patria, mihi mater, & me de meo, alit Consulem.* Dał tey miłości dobra pospolitego probę, kiedy iuż w ostátniey chorobie będąc, popis woysku Litewskiemu náznaczył pod Kirfzнем: *Finem beatum existimans, in sua quemq; functione mori.* Florus,

Trzy rázy śluby máłżeńskie powtarzał: pierwszy z Kátarzyna, Xieżniczka, Dolską, Márszałkowną, W. X. L. Drugi raz z Mágdalena, Xieżniczka, Czartoryską, Chorążanką, W. X. L. Trzeci ráz z Xieżniczka, Thekla, Rádziwiłowną, Kánclerzanką, W. X. L. záwsze równą pártiá, láty, urodzeniem, fortuna, humorem, y honorem. Bo ta nierówność w máłżeństwach, o iáko wiele nieszcześliwych konsekwencyi, zá sobą
L2
prowa-

15
prowadzi; wszyscy to widziemi. J tak, jeżeli się kto ożeni nierówno ląty, będzie potym nárzekáć: *Hanc ego mi uxorem duxi, tulit alter amorem, sic vos non vobis mellificatis apes.* Jeżeli nierówna, wezmie fortuna, to nárzekáć będzie iák Pryscillianus, wzięwszy corkę Kátóna z znacznym poságiem: *Aureum quidem dolium accepi, sed aceto plenum.* Jeżeli nie będzie równość w obyczajách, y przeciwnych humorách, to się zpráwdzi, co ktos u Tympiusza spytány, co to jest mążéństwo? *Est carcer martyrur, diu viventium.* Jeżeli kto ná urodę tylko pátrzy, á nie ná obyczáie, to dozna, co Lucyllus o swojej żonie: *Uxor mea pilula inaurata, formosa ad videndum, amara ad gustandum.* Mam tę reflexyá: co to jest że między zwierzęty y ptákami, záwsze sámiec większy, piękniejszy w włos, piora. J tak sobie myślę: zwierzetá y ptáki kiedy się párza, choć sámica szpetniejszy, niepatrzá ná urodę, piora, y sierć, ále ná cnotę, y rozwodow między niemi niewidáć: á człowiek rozumny, kiedy się żeni, niepamięta że: *Uxor prius du-cenda auribus, deinde oculis* ná piora, farbę, y urodę náywięcey pátrzy, á przecie to práwda że stan zá rok, uroda zá dwie lecie, posag zá trzy, zgináć może, cnota záwsze będzie. U Xiążęcia Michałá, we wszystkich trzech postanowienia ch. *Una fuit mens, unus amor, fuit una voluntas.* Byłá owa we wszystkim równość, która, ktos tak opisał: *Agno si debeat nubere, nubat ovis.* Zákonnik ieden, w dzień S. trzech Krolow czyniáć trzy śluby Zákonne, pochwalil się dowcipnie. *Tres tria dant, unus do tria, plura dedi.* Xiążę Hetman, trzy śluby mążéńskie oddal BOGU, ále szczęśliwiey, niżeli trzy Krolowie, bo z káżdą, złoto wziął, gorzkiey mirrhy z żadná. To rzecz pewna, że z żadná, synow się nie dochował, á to zá niedościgłemi dyspozycyami Boskimi, nie z tey rácyi, która, nieplodnym rodzicom, ná konsolacyá daie Peltzhoffer: *Non quisvis hæres purpuræ, & virtutis paternæ, saepe optima Agrippina, Neronem orbi educavit, & ex illustri consanguinitatis arbore, stipes prodiit.* Bo tey makulý, wczystey Xiążat Wiśniowieckich krwi, nigdy nie było; Ale podobno z tey, która, Opálińskiemu Woiewodzie Brzeskiemu Kujáwskiemu przypisał Potocki Cenuriá 4. *Decessit sine filiis, ut verus Pater Patriæ diceretur.* Tym sieroćtwo swoje w synách cieszył Xiążę, co S. Chryzostom twierdzi, ná fundamencie pi-smá: *Implebit ruinas* Psál: 109. że Bog ruinę w Aniołách, dziećmi, pretko po chrzcie umierájącemi, nápełnić má. Dla tego iedney máłce w Cárogradzie záłosney po zmárłym dziećci-

25

ciu powiedział: *Melius est tibi numerum augere Angelorum, quam hominum.* Powiadaia, Poetowie, że o jedno jabłko, Boginie Juno, Venus, y Pallas trzy, zwawie konkurowały, a to z tey racyi, że na nim napisano było: *detur pulcherrime*; do iedney (że tak rzeke) wiśni Xiążęcia Wiśniowieckiego, trzy Boginie w dom przyszły, pierwsza żona Juno, druga Venus, trzecia Pallas: bo iako Pallas z głowy Jowifza (powiadaia) narodziła się, tak Xieżna Hetmanowa z głowy głównego w Litwie *Ministra status* Károla Xiążęcia Rádziwiłá Kanclerza W. X. L. zplodzona, prawdziwie wedle pisma: *mulier sapiens edificat domum suam* Prov: 14. Nie mogła domu Wiśniowieckich w synow ufundować, co mogła uczynić, zbudowała Dom wieczności tak wspaniałym pogrzebem mężowi twemu, wszak na wszystkich inskrypcjach czytamy D. O. M. Mawiał Jan Krol Polski że każdy Senator powinien mieć troie S. żeby był *sanctus, sapiens, senex.* Ze stary y mądry był Xiążę, námieniem otym, co y wszyscy wiedzą, że był święty, to tylko do spowiedniká wiedzieć należy. Ale miárkując co pismo S. powiada: *Mulieris bonæ beatus vir* Eccl. 26. Co to za błogosławione życie wtym stądle było, rzecz to iówna; byli sobie wzáiemnie pomocą do zbawienia, *adjutorium simile*, byli wedle przykázania Páńskiego: *Conjugis illa sui cor, caput ille sua.* Barclavius tak Europeyskie żony opisał: *Mulier Germana materfamilias, Angla regina, Galla heroina, Itala incarcerata, Hispana mancipium, Polona Domina.* Była Xieżna JMć Hetmanowa mężowego serca Páni, iest Panią z Pánow, iak Prov: 12. *Mulier diligens corona est viro suo.* Nie tylko mitry Rádziwiłowskie zprowadziła w dom iego, ale korony Krolewskie w Sobieskich, Cesarfkie w Neyburczykách, za którym była Rádziwiłowna, świeżo Báwarskie, ktorego Ciotka rodzona oycá Xieżny Hetmanowy urodziła, że o tey Xieżny co o Blance Francuskiey mowić: *Et soror, & conjunx, & mater, nataq; Regum, nulla unquam tali nomine digna fuit.* Co sámo y oyczysty nánienia Poeta: *Quotquot habet, numeratq; Ducum Litvana vetustas, quotquot in Europa regalia nomina fulgent, Cesaribúq; sacra de maiestate coronæ, Hos Radivillii cognato sanguine tangunt.* Ale ná co mi genericè o wszystkich mowić Xiążętach Rádziwiłách, niemafz też czasu kázdego partykularnie wspomnieć, w iednym Xiążęciu Woiewodzie Wiłeńskim Hermanie wielkim W. X. L. tak táska Boska y nátura wszystkie doskonałości zkoncentrowała, że iemu *ad li-*

28
teram służy, tom o jednym z Xiążąt Rádziwiłow u Stáro-
wolskiego czytał: *Consiliis Atlas, animó Hector, robore A-*
chilles, Tullius eloquio, jacet hic Radivilius heros. Mowił-
bym więcey, alem do milczenia Hetmanskim ordynan-
sem obligowany, że nárzekać z Fráncuskim oratorem mu-
sze: *Qualis est modestia tua Princeps celsissime, benè mere-*
ri ab omnibus, ab uno laudari nolle, imperare silentium, & be-
neficiis loqui. Mowiłbym przecię o głośnych Trąbach Rá-
dziwiłowskich choć przez munsztuk, iák się ściślo bráter-
skiey miłości węzłem powiązały imioná Michałow, Xiążąt
Woiewodow Wileńskich Hetmanow wielkich W. X. L.
Wiśniowieckiego, y Rádziwiłá, tylko mam reflexiá S. Hie-
ronima: *Vereor plura dicere, ne vulnus recens exasperem, &*
virtutum ejus recordatio, sit doloris restauratio. Mowiłbym
siá o domu Xiążąt Rádziwiłow, ále nie wszystko, bo się
tu práwdzi co i. Mach: 4. *Cetera verba virtutum quas fe-*
cit, & magnitudinis ejus, non sunt descripta, multa enim erant
valde. Smierci tylko Xiążęcia Wiśniowieckiego niektóre
okolicości namienie.

Przyšzedł tedy Xiążę do lát 64. do owego wieku, o
ktorym S. Grzegorz: *Experimento didici, senectam & senium*
esse tempora patiendi, non agendi. Przecięż zaczął owę prá-
ca, ktora y młodych ustráżyć powinna, y stárych zwátlic
o ktorey S. Augustyn: *Ars artium benè mori.* Zaczął my-
śleć o dobrej śmierci, y przygótowaniu do niey, o ktorey
S. Chryfolog: *Pauci scimus, quod omnes facimus.* Wymalo-
wał ktoś kilkanaście cyfr, y iednę unitatem podpisałwszy z
Ewangelii: *unum necessarium.* Wszystko cokolwiek iest ná
świecie drogiego, pięknego, miłego, cyfra to, umrzeć do-
brze, *unum necessarium.* bo od tego záwiślo zbawienie, y
wieczność błogostáwiona. Zaczął tedy Xiążę náprzod owo
dalsze do śmierci przygótowanie, ktore záwiślo ná cáłym
życiu dobrym, y sumnieniu záwŹsze czystym, bo to S. Ber-
nárdá náuka *Magnum in morte solatium, bene acta juventus.*
Drugie bliŹsze do śmierci przygótowanie, w ostatniey cho-
robie, chrześciańskie powinności, y dyspozycye. Obrát so-
bie náprzod Xiążę SS. Pátronow śmierci, y do nich postáno-
wił nábożeństvá, do S. Jozefa, do S. Dyzmy Lotra, do SS.
Bárbary, y Mágdaleny, áby gdy przy skonaniu záwołá Xiądz:
Subvenite Sancti DEI. wczas záproszeni stánęli. Spowiedź
generalną z całego życia uczynił, dwiema dniami przed śmier-
cią, Sákrámentá Ciála Pańskiego, y Oleju S. przyjął; boć

26

to w ten czas kółka wieczności smarować, kiedy już w gar-
skrzypi, w ten czas się ręką bic w pierś, kiedy dusza na ramię-
niu, tyle to umierającemu pomoże, iak umarłemu kądziłto.
Xiążę po przyiętych tych Sákrámentach, iezcze przy zupeł-
ney reflexyi, mowił sobie ow Psalm: *In pace in id ipsum dor-*
miam, & requiescam, à fructu frumenti, & olei. Námiéniono o dy-
spozycyi fortuny, y testamencie, pokázawšy ná kochaiącą
żonę, iak Socrates umieraiący ná Xantyppe: *Nescit Philosophus*
ratiocinari, ubi amor incipit philosophari: Podobnie y Xiążę od-
powiedział: mam státecnie kochaiącą żonę, y nie zawio-
dłem się nigdy ná iey affekcie, domyśli się ona, co zá moię
duszę czynić. Prosił potym Xiążę żeby go ná ziemi poło-
żono, wedle náuki S. Apostoła 1. Petri: 5. *Humiliamini, sub*
potenti manu DEI, ut vos exaltet in tempore visitationis. Y
tak w iedney ręce trzymaiąc zápaloną gromnicę, w drugiey
Krucyfix: pobłogosławiłszy, corce, wnukowi, y wnuczkom,
wziawszy, w drogę wieczności sam błogosłáwienie, przez
ostátnią ábsolucyá, w aktách miłosci Bolkiey, y cátowaniu
Krucifixu, y przy zupełnym uzywaniu rozumu, umarł wielki
belli pacisq; minister; zácný Senator, iak Eleazar 2. Machab:
Memoriam mortis suae, ad exemplum virtutis & fortitudinis
relinquens. Umarł chwalebnie, iak o Emmanuelu Xiążęciu
Sábaudy, nápiśał Thesaurus; *Mortuus eá securitate consci-*
entiae, quá vixit; DEUM, docens magis esse timendum, quám
mortem. Jtak zákończył nie odzátowany wiekámi cátemi,
Xiążę: *Tandemq; dierum plenus obit, felix senio, letusq; juven-*
tá. Virgil de Priamo. Już tedy, iak S. Ambrozy ná Theo-
dozyuszem: *Solvamus bono Principi stipendium lachrymarum, quia*
ille nobis persolvit stipendium gratiarum. Osobliwie Zákon
moy, nie tak łzami krwawemi, iako krwią Jezusową, w kil-
kudziesiąt tysięcy mszy S. zá swojege Fundatora, oplácze
y obleie Xiążęce popioły, z tą wdziecznością, ktorá BOG
przykázał Izraelitom Deuter: 8. *Cum comederis, & satiatus*
fuéris, benedicas Domino pro terrá optima, quám dedit tibi. A iak-
że mu błogosłáwić będziemy? *Beatus vir, cuius est nomen*
Domini, spes ejus Psal: 39. Mamy nádzieię, ze kiedy Xiążę
Hetman, przyiął towarzystwo Jezusowe, pod znak buławy
swoiey, y náš Generál S. Ignacy przyimie Xiążęcia w niebie,
do imienia swoiego, ná fundamencie słów Petri Dámiani:
Omnes in cælo à nomine JESU, vocabimur Jesuitæ. Jezeli
ciáło do więzienia grobowego śmierć wtráciłá, duszę He-
tmańską, wziął ná párol S. Ignacy, który dáł kiedyś Stáni-
sláwo-

25
Hławowi Oborskiemu umierającemu: *Gaude, brevi venies ad
nostram Societatem* Niesiecki tom: 3. Stánie zá sekundanta
S. moy Ociec, wyzwanemu *ad singulare certamen* z śmier-
cia, Xiążęciu, iáko się z tą ochotą przyznał Stádnickiemu,
Káosztelanowi Przemyjskiemu Roku 1603. *Et quare meum non
invocas subsidium, nunquid ego ignarus sum bellorum?* Jączyń-
ski M S. A my wszyscy, luboć iuż zránione w herbie ná-
szym ferce od żálu mamy, włásne ferca damy ná tarczy
Xiążęciu, ieżeli ich do tey potrzeby potrzebować będzie,
lamentuiąc z Jeremiašem nád grobem iego Tren: 3. *Da-
bis ei scutum cordis, laborem tuum.* Wpisałiśmy w registr
Fundatorow nášzych ná ziemi, Xiążęta Wiśniowieckie; má-
my nádzieię, że przy nieskończoney dobroci Boskiej, y do-
znány *in similibus*, protekcyi swoiey, wpisał ich S. Jgnący,
w komput Fundatorw błogosławionych w niebie; iáko mamy
ná to nie zelazny ále złoty list S. Páwła I. Cor: I. *Qui
confirmabit vos usq; in finem, fidelis DEUS per quem vocati
estis in societatem filii ejus JESU Christi.* Y niektoremí (kto-
re *fidem historie private merentur*) dowodzę przykłádami.
Stánisław Karnkowski Arcybiskup Gnieźniński Fundator
nász Káliski pokázał się po śmierci iednemu z Prálatow swo-
ich, mowiąc, ledwie, y z wielką trudnością, iestem zbáwiony,
gdyby mię była Náyswiętsza MARYA z S. Jgnącym nie-
porátowali. Rzecz ow, á wżákés tak wiele dobrego w ży-
ciu uczynił, takéś wiele kościołow y kláosztorow náfundo-
wał! *R. Austera sunt judicia DEL, non secundum hominum sen-
sum ille judicat:* y to powiedziawszy zniknął. *Hist: Coll: Ca-
liss:* Ján Działyński Woiewoda Chełmiński Fundator nášz
Grudziądzki, ná wojnie przeciwko Moskwie pod Zámoyjskim
Hetmanem wojując, śmiertelnie rániony, y porwany ná sąd
Boży, gdy ostátniey potępienia czeká sentencyi, stánie przy
nim S. Jgnący y instancyą swoią doczesne, á potym błogo-
sławione uprasza życie. *Bielicki.* Jedrzej Trzebiński Biskup
Krákowski, ná ten czas w Seminarium Rzymiskim Theolog
pod Profelsorem Piotrem de Lugo, potym Kárdynałem, na-
wiedził raz z drugim Polakiem W. X. Mikołáia Lancycego
S. J. wielkiey świątobliwości człowieká, po rożnych dyskur-
sach rzecze do Trzebińskiego X. Lancyca, ty będziesz Bi-
skupem Krakowskim, á ty potępionym, mowi do drugiego:
Pamiętayże ty ná S. Jgnacego y iego Collegium Krákow-
skie, á ty pamiętay tych y tych się grzechow strzedz, ie-
żeli szczerze chcesz bydz nie potępionym. *Hist: Coll: Crac:*

27
ex ore ipsius Trzebiccii, & M. S. P. Friderici Szembek S. J.
To wszystko dla tego namieniam, żeby się y o naszym zpra-
wdziło Xiążęciu, co o Moyżeszcu pismo S. Exod: 41. *Dile-*
ctus DEO & hominibus, cujus memoria in benedictione, similem
illum fecit in gloria Sanctorum.

Umarł tedy nieodztałowany wiekami całym Xiążę, coż
mu zá nádgrodek ná zyczliwych sercách nápiszemy? W tená-
cie, y krzesle osierociałym pisać: *Facet vir magnus, publicis*
lachrymis dignus, nemo illum novit, qui non lugeat. Labbe. Pi-
śać w obozie Hetmanowi wielkiemu, co Alexandrowi: *Suffi-*
cit huic tumulus, cui non suffecerat orbis. W Xiążęcey fami-
lii pisać, co Hiszpania Granvellanowi: *Hic pudor, hic pietas,*
hic gratia, conditur omnis, virtutum cumulum, dixeris hunc tu-
mulum. W ufundowanych od niego Collegiach, y Szkołách
co Jánowi Scaligerowi: *Donec enim sacrae flore bunt Palladis ar-*
tes, aetatis Phœnix audiet ille sua. Po wszystkich pustych Pá-
łácach, co Brándeuszowi Kárdynałowi: *Utinam viveres! uti-*
nám viveres! W tym kościele, gdzie, zále nasze y popioły
iego skłádamy, co Hugonowi Biskupowi Spireńskiemu:
Ultimò vixi, & triste dixi, vale Spira, & pro me ad DEUM
suspira. W nieśmiertelney pámięci u całej oyczyzny nápi-
śać mu, co Juglares Ludwikowi XIII. Krolowi Fráncuskiemu:
Abi viator, da lachrymas magno cineri, publica enim jactura est,
dum vir magnus sit cinis. A ia żebym ná tym skończył, od
czegom począł, powiedziałem, że co *Judas Machabeus* Wodz-
ludu Bożego był w Izraelu, to Xiążę Michał Wiśniowiecki
Hetman w Polszcze, á iáko *Judas Máchabeus: dilatavit*
gloriam populo suo, y umieráiąc ostátni ná placu mowil: *Si*
appropinquat tempus nostrum, moriamur in virtute, & non in-
feramus crimen gloriae nostrae. Ták Xiążę ostátni z domu,
pierwłzy honorem y godnościami, w tey oyczyźnie pryncy-
palnemi, aż do końca familii swoiey, ktoby rownie ná so-
bie zákończył dom, pierwłzy y ostátni. Wedle náuki Pá-
ná Jezusa Marci 9. *Qui vult esse primus, erit omnium no-*
vissimus, & minister. Skończył Dom Xiążąt Wiśniowieckich
w Polszcze, Xiążę Michał, iák *Epaminondas* w Grecyi: *Epa-*
minondarum ultimus sum, juvat tam pulchrae orationis, magnam
esse periodum. Przedłużyłem podobno Kázanie, dáię z siebie
słuchającym te justifiacya, z Lipsyuszem: *Amantes vitio se-*
num laborant, ut nunquam dicendi finem faciant, de illis quos
amaverunt.

Kázanie się iuż skończyło, á że poczynáło się od ze-
gnánia

gnania krzyżem S. powinnyby się skończyć, ná pożegnaniu od trzech krzyżow, herbu Xiążęcego. Tylko niechcę krzyżow do krzyża tym przydawać, ktorých żegnac trzebá. Poniewasz widzę iuż zdięte ciało Xiążęcia z kátalfalku, y w grobie deponowane, uczynię iá polityczną depozycyą tego, co jest w człowieku náylepszego: Gen. 26. *Mortuus est Abraham in senectute bona, & sepelierunt eum in spelunca duplici.* Coż to zá dwoisty grob dla iednego umarłego? Odpowiada S. Thomaś z Aquinu: *Spelunca duplex propter corporis exuvias, & animi dotes.* Cnoty y doskonałości człowieká dobrego umieraiącego, powinny mieć żywy grob w tercach pozostałych ludzi, y iákożkolwiek do niego interesowanych. Składam náprzód *juratam fidem*, wielkiego Ministra, Hetmaná, y Senátorá, u nog Náyiásnieyszich Máiestatow Polskich, wiaré mowię táka, z iáką się klárygował przed Krolem Jánem Kázimierzem, Lubomirski Hetman. *Ita per omne tempus vite meae, servivi majestati vestrae, ut ne cogitatione quidem, in eam peccaverim.* Kochowski. Jeżeli krolowie: *Regnorum soles*, Xiążęcia Hetmana herbowny Xięzyc: *in solem cornua nunquam.* Jeżeli życie ludzkie, *ludens in orbe terrarum* Prov: 31. iák wszachy gráf, Rycerz zá krolá, Xiążę Hetman zá Augusta wtorego, y trzeciego: *stat pro Rege caditq;* Nie kazał sobie inszego nádgrobku rysować Olszowski Prymas, tylko ten: *Joannis tertii coronator*, przydawłszy: *hoc satis aeternae laudi, si caetera desint, caetera si fuerint, scribito posteritas.* Xiążęcia Wiśniowieckiego to nieśmiertelne przed światem y niebem elogium, że był *Augusti tertii elector primus.* Dziękié Náyiásnieyszemu krolowi, zá krzesło, y buławę, życząc od Boga: *Dies super dies Regis adicies* Psal: 60. Zycząc iá *Horologio Principum*, áby kázda godziná, była *semper prima, nunquam ultima Augusti.* Przy nogach Náyiásnieyszey Krolowy JMci Maryi Jozefy, składa unizone podziękowanie, zá státeczne láskawości, y respekta Páńskie, ná olobę y dom iego, że się o niey práwdziło záwsze, co Marci 15. *Maria Josephi aspicebat, ubi poneretur.* Zyczy w Náyiásnieyszey krolowy Sycyliiskiey Corce. *haeredes Coronarum*, życzy żeby we wszystkich Náyiásnieyszich Synach, kázdy był: *filius sapiens corona Patris* álbo co Cant: 3. *Videte Regem Salomonem in diademate, quo coronavit eum mater sua.*

W Senácie Duchownym y tercach J. WW. JMciow XX. Biskupow, lokuie owe przyiazń, ktora się zowie. *Amicus ad aras.* Partykularnie tobie J. W. Mci Xięże Fránciszku Kobieliski

28

bielski Biskupie Łucki dziękuje, za stateczną pamięć, y życ-
zliwe przy ołtarzu *Memento*, z herbowney Rozy twoiey
Memoria iusti, in compositione odoris Eccl: 11. Przy tych mo-
wie Rozach, ktore od majestatu Nayaśnieyszey Krolowy Kán-
clerz *Rosas loqueris.* W Senacie koronnym, *floride & solide,* w
dwoch Dyecezyach swoich, Łuckiey y Brzeskiey *centifolia*
cnot Pasterkich rozsadzasz. Dwie rzeczy o Rozach Poeto-
wie powiadaia: pierwza, że słońce dla tego czerwono
wschodzi, y zachodzi, że mu jutrenka łozko rozami ściele:
roseum Phæbo aurora cubile sternit, & occiduus sol, oriensq; ru-
bet. Druga, że kiedy Jowiszowi podawał z kielichem nápoy,
niebieski Ganimedes, *ex effuso nectare, nata rosa.* Dziś *fa-*
bula partem veri habet. Już nie słońcu, ale Xiężycowi Xią-
żęcemu, śpiewa dziś J. W. Pasterz, *Requiescat in pace,* a dla
szczęśliwego odpoczynku, roze ściele; w kielichu zaś kon-
fekrowanym, za duszę iego podaje *poculum immortalitatis,* J.
W. Rożycz. Day Boże aby za modlitwą herbownego Po-
raiu, doszedł ráju Xiążę. Tak życzę, y tak się spodziewam:
bo ten Biskup, który dwoch krolow ciála na Krakowski Wa-
wel zaprowadził, modlitwami swoemi, y całej Dyecezyi
zgromadzoney, iednego Xiążęcia duszę, na gorny Olymp
zaprowadzi. Za tę ostatnią usługę, oddaie mu zmarły Xią-
że herbowne swoje trzy krzyże, to jest, ieden na pierśi, dru-
gi na order, trzeci *post ascensum,* żeby przed niem noszono.

Báránek J. W. JMć X. Jędrzeiá Zálukskiego Biskupa
Chełmińskiego, Kánclerza Wielkiego koronnego, wiem że
jest *victima* dobrá pospolitego. Jest *aries* báran czyli táran
tym, ktorzy się *murū opponunt* wolności, támiący głową trudno-
ści wszystkie. Publicznemu całej oyczyny ukontentowaniu
ex ministerio iego, jest *Agnus mansuetus.* Ná tym pogrzebie
widzę, co w widzeniu swoim Ján S. Apoc: 6. *Cum aperu-*
isset sigillum agnus, vidi animas subtus altare. Niech że ten
Báránek który Polszcze otwiera wiosnę miłego pokoju, o-
tworzy Xiążęciu miłosciwe w niebie láto konduktem swoim.
Niech z runá swojego osnowa, y modlitwami pomoże *ad-*
filum predestinationis. A iezeli wedle zdania Pána Jezusa
Jędrzey Apostoła: *Piscator hominum.* Jędrzey Biskup niech
będzie *Piscator Principum,* do owey matni: *Simile est regnū*
celorum sagenæ. Matth: 13. Tak się spodziewać káže nietyl-
ko *rara pietas* J. W. JMci X. Kánclerza koronnego, ale *quod ra-*
rissimum stateczna przyiazń między Ministrámi y po śmier-
ci. Dopieroz kolligacya Zálukskich z Wiśniowieckiemu Xią-
żęty,

żęty, to przez Kopciów, to przez Fredrow, to przez Duninow. Wszak Duninowna rodzi Olszowska, Prymasa rodzona, tá Záluſkich, á Xiążat Wiśniowieckich Wuienka J. O. Xiężna z Duninow Sangufzkowa Marſzałkowa W. X. L.

J. W. JMé X. Dębowskię Biskupa Kámienieckiego herbowne kopie, będą zmarłemu Xiążęciu iák w Rzymie: *baſta ſalutis*, gdzie więźniow z niewoli wykupowano. A zpráwdzi ſię dziś piſmo S. Habacuc 5. *Luna ſtetit in habitaculo ſuo, ibunt in ſplendore fulgurantis baſtae tuae*. Kopie te w dwóch Bráci J. W. Biskupach Płockim, y Kámienieckim, w Senácie koronnym oſtroſcia, dowcipu, y ſtylu znaczne, obroną wiary, y wolności nieprzełámane, ták duſzę zmarłego Xiążęcia do pierſcienia wieczności doprowadzą ſzczęśliwie: *Ambo gemini, & uterq; ſecundus*.

J. W. JMé X. Szeptyckiego Arcybiskupa Kiiowskię, y Metropolity cáley Ruſi herbowna podkowa, ná ktorey widzę *veteris veſtigia recti*: utoruie *in vias planas* drogę do niebá Xiążęciu Wiśniowieckiemu. A iáko oná ſamá teraz godność y ſwiątobliwość koſciółow orientalnych utrzymuje: *in unione, uno tenet omnia paſu*, ták táż podkowa przy krzyżu Arcybiskupim, w drogę wieczności idącemu Xiążęciu, *in ſoleis planum crux benedicet iter*.

Jeſt Herb Polſki przyiáciel názwany, ſerce ſtrzáta, przebite. Okoľski. I. W. IMé X. Rudnicki Biskup Łucki Gracounitus, wiem że przyiáciel práwdziwy domu Xiążat Wiśniowieckich, dziś tę ſtrzáte *pius ad ſuperos ejaculatur amor*, życzy iey iuż *in caeleſtem arcum* nágięty mieſiąc Xiążęcy, áby ſię o niey w koſciele Bożym Iſaia 49, zpráwdziło: *Poſuit me quaſi ſagittam electam, ſervus meus es tu, quia in te gloriabor*, wſzak naywyſi Biskupi *ſervi ſervorum DEL*. Tegoż ſamego y herbowney I. W. IMé X. Oráńſkiego Biskupa Belineńſkiego ſtrzale życzy Xiąże, áby zá owe przy ołtárzu *aetus ejaculatorios*, ſtrzáte iego, ile bez pior: *Virtus non penna ſupremas evehat ad trabeas*.

W Senácie ſwieckim ſkláda Xiąże Woiewoda Wileńſki zdrowe rády ſwoie, ſpráwiedliwe ſentymenta, ſwiątobliwe reflexy, ktore *circa tuitionem majeſtatis & libertatis* wolnym ięzykiem, y ſumnieniem obowiazanym mowił. W tym to ſenácie, ktorego wſzyſtkie purpury zárumienione krwiá Xiążat Wiśniowieckich, iák kiedyſ w Rzymie Camillow familia. *Reſpublica noſtra tota Camillus erat, genſq; Camillorum tota ſenatus erat*. A że pártýkularnie wſzyſtkich wſpomnieć było

byłoby to: *Soles digito monstrare, & solis radios numerare.*
 Uczynię tak, iak na pogrzebie Pána Jezusa w wielki Czwartek
 y w wielką Sobotę na *Gloria &c.* dzwonia, ktorey ceremo-
 nii tak *Apelles Symbolicus* przypisał: *Gloria principium, mihi*
sit quoq; gloria finis. Pierwszą Senatu chwale, y ostatnią *in*
ordine namięnie, iak blisko należy do domu Xiążąt Wiśni-
 wieckich: *Gloria principium, princepsq; Senatus* w koronie
 I. O. IMć Pan Iozef Wandalin Mniszek Kásztelan Krakowski,
 prawdziwie *à senio morum & annorum* Senátor pierwszy, u
 ktorego *etas senectutis vita immaculata*, nie iedną konne-
 xyą zkolligowany z Domem Xiążąt Wiśniowieckich, kiedy
 náprzód Mniszkowna Woiewodzanka Sendomirska była zá
 Konstantym Xiążęciem Wiśniowieckim Woiewodą Ruskim;
 zá drugim także Konstantym Woiewodą Bełzkim Oycem
 zmártego Xiążęca, była *primo voto* Urszula Mniszkowna
 Kásztelanká Sánocka, Ciotká rodzoná IMći Pána Krakow-
 skiego: *Gloria finis*, kiedy *claudit agmen* Senatu koronnego
 I. W. IMć P. Márszałek Nádwrny koronny, y w sobie y w Brá-
 cie swoim rodzonym I. W. IMć Pánu Podkomorzym W. X.
 L. *Ducalis unio mitræ*, zá ktorym Wnuczka Xiążęcia, Zámoy-
 ska Woiewodzanká Smoleńska. *Gloria principium* Senátu
 Litewskiego. I. O. Xiążę Michał Rádziwił Woiewoda Wi-
 leński, ktorego rodzona siostra ostatnią żoną była zmarle-
 go Xiążęcia Wiśniowieckiego: *gloria finis* w I. W. IMć. P.
 Ogińskim Márszałku Nádwrnym Litewskim, ktorego Bráto-
 wa Woiewodzina Trocka Ogińska, Corká Xiążęca była, y
 Wnuk, terážnieyszy IMć Pán Cześnik W. X. L. Temu tedy
utriusq; gentis Senatowi, od pierwszego do ostatniego, zácny
 kollegom swoim życzy Xiążę Michał, áby iako wżyskie ich
 Seymowe obrády záczynáją się *post Michaelis*, tak kończy-
 ty się záuwsze ná święto SS. *Perpetuae & Felicitatis.*

In ministerio pacis wielki kiedyś Kánclerz Litewski lokuie
 nie porównána rostopność, z niepoślákowaná rzetelnością, w
 tym *ministerium* gdzie Wuy rodzony Xiężny Hetmanowy I. O.
 Xiążę Páweł Sanguzko Márszałek Wielki W. X. L. náypier-
 wszy godnością w Litewskim, á láty, w całym tey Rzeczy
 pospolitey *ministerium*, nie tylko *Pater Patriæ*, ále między
 wżyskimi ministrámi *Statús, Pater senior.* Ktory może so-
 bie mowić z S. Pátronem swoim Páwłem: *Factus sum mini-*
ster, secundum operationem virtutis ad Ephes 3. á pátrząc ná
lacteam canitiem iego, y mleko ciekące z szyi S. Páwła, przy-
 znać mu: *Non te laudamus, sed sunt tua pectora lacte, & non*
 calca-

calcatâ candidiora nive Ovid. Życzy kochanemu Wuiowi
Xiążę Hetman, áby ták długo żył, poki śliczne Łábędzia
iego, z Duninowny urodzone, rozptynałszy się w dobrym
pierzu, iedne po Wiśle, drugie po Wilii, wszystkie *in altum
gloriae* nie przydą. Wymalował ktoś ná pogrzebie Bráter-
skim kołczan prózny bez strzał, podpisał: *haerent in corde
sagittae*; twoiey to strzale herbowney sluży ná pogrzebie Brá-
tá I. W. Mci Pánie Sápiego Káncletzu Wielki W. X. L. kto-
rá iák ściśle z żyjącym Xiążęciem Wiśniowieckim zkrew-
niona, ták zákrwawioná żalem po iego śmierci, nieśmiertelney
przyiáźni dowody *scribit in marmore laesa dolores*. Niewierzę
owemu przysłowiu, że Brat zá Brata nie powinien odpowia-
dać, kiedy po Xiążęciu Michale Wiśniowieckim wziął pie-
częć wielką Litewską, Ián Sápiega, Brat zá Bráta od tronu od-
powiáda, ták chwalebnie, że *non dignius unquam Majestas se
se meminit Romana locutam. Re & nomine Sapieha à sapiendo*,
bo o tego Tulliusza Litewskiego mowie, co o głowie Cy-
cerona nápiisał Labbe: *Ejus voce Roma loquitur, ejus judicio
forum sapit, ejus verba, oracula majestatis, & unius Ciceronis
caput, frons Senatús, & lingua mundi*. Temu tedy ministerio
Polskiemu do infzego iuż Senatu odchodzący Xiąże Wiśni-
owiecki życzy, co Rzymskiemu życzono: *Roma tibi ex-
optat non plures, nec meliores*.

In ministerio belli składa Xiążę Hetman luboć iuż ul-
timum moriens serce piękne, y nieprzełámane *prosperis &
adversis* męstwo swoje, ktore przy obudwu Bułáwach Lite-
wskich wielą dowodami pokázal. A náprzod tobie J. W.
Mci Pánie Jozefie Potocki Woiewodo Poznáníski Hetma-
nie wielki Koronny, záslużony ná usługach oyczyzny *bello
& pace* Weteranie, y kollego dawny, dziękuie nie tylko zá
státeczne práwdziwego w życiu affektu dowody, ále y zá
tę po śmierci ná pogrzebie iego usługę. Życzy, iáko ie-
steś: *Sylla acie, geniô Fabius, pietate Metellus, Tullius eloqui-
ó, clavâ Herculis, arte Camillus*, to iest niezwyćięzony He-
tman, ták piękna, stárością, *vincas & secula*. A w J. W. Sy-
nu Woiewodzie Kiiowskim Stánisławie tu przytomnym, *ti-
bi fama reponat nomen, & aeternos laudem conservet in an-
nos Silius*. W Wnukách dwóch Jozefowi Hetmanowi, co
Jozefowi Vicerejowi Egipskiemu w Efraimie y Manassie
życzono *crescas in millia* Gen: 24. J. O. Xiążęciu Rádzi-
wiłowi Hetmanowi Wielkiemu W. X. L, Brátu sercem, y
przyiáźnią, więcey niżeli rodzonemu, dziękuie zá práwdzi-
wą

80

wą, miłość, státeczny affekt, y doskonała, w rządach Hetmań-
skich zgodę. Zyczyć w Litwie niema więcey czego Woie-
wodzie Wileńskiemu, y Hetmanowi Wielkiemu, tylko: *Di-*
tibi dent annos, à te nam cetera sumes, sint modo virtuti
tempora longa tua. Zyczy powtorzonych szczęśliwości w
Domu Xiążąt Rádziwiłow. To iest lát Xiążenia Mikołáia
Rádziwiłá Kánclerza W. X. L. który 90. lat przeżywszy, w
czerstwey stárości, spytány od Alexandrá Krola Polkiego,
iákim by sposobem do ták pięknych lat przyszedł? R. żyłem
poćciwie, służyłem Rzeczypospolitey wiernie, y swoy chleb
zawsze iádłem. Kojałowicz. Zyczy tey z potomstwa pocie-
chy, ktorey się doczekál Mikołáy czarny Woiewoda Wi-
leński, tego czterey synowie do grobu nieśli, Mikołáy Piel-
grzym Woiewoda Wileński, Stániśław Stárosta Zmudzki,
Albrycht Márszałek W. X. L. y Jerzy Kárdynał, y Biskup
Krákowski. Zyczy tey w synách doczekác się godności, kto-
rey się doczekál Mikołáy drugi Woiewoda Wileński, wraz
z synem Krzysztofem Kásztelanem Wileńskim trzymając
buławy obiedwie Litewskie. Zyczy nákoniec tey fortuny
w domu, którą miał Michał Podkánclerzy, y Hetman Polny
W. X. L. dziád Hetmański, o którym Záfuski: *Ducem bonũ,*
tam prodigum auri, quàm ferri parcum. Y ná zimnych iuż
popiołach swoich, pisze kochanemu, y kochającemu Bratu
waletę, którą Eneasz Polidorowi: *Oscula deposuit maesto su-*
prema pheretro, atq; ait, invito Frater adempte vale. Ovidius.

W fercách *ordinis Equestris* y cátey Rzeczypospoli-
tey lokwie nienáruszony szacunek *aequalitatis*, miłość wol-
ności, obserwancyą Braci szlachty, którą Xiążęta Wiśni-
owieckie bárdziej się dystyngwowali między szlachtą, niżeli
mitrámi. O ktorych w mowie swoiey Ofoliński Kanclerz
Koronny powiedział, że Oleśniccy, Wiśniowieccy, Zámoy-
scy, z tákim to byli kredytem ludzie w Polfcze, że kiedy
co mowili, całą izbá Poselská wołała: zgoda, zgoda. Umarł
ostatni Xiążę Wiśniowiecki, ále z tą dla národu Polkiego sym-
pathią: *Secum Patria & inclyta fama iuit ad Elysios, & grandem*
comitabitur umbram.

W Domach zkolligowanych iednę z Herbu swoiego,
gwiazdę zostáwia, ále w konnexyi z całą Polską, y Litwą:
Numeras Stellas si potes, z tym się affektem wszystkim Náyiá-
śniemy Jásnie Oświeconym Jásnie Wielmożnym Krew-
nościom oświadczaiąc: *Astra licet mea sint turbida, vestra*
micent.

W woysku Litewskim wszystkie swoje heroiczne akcye obozem stawia, y zostawia, Xiażę Hetman, Wodz ten, który: *ut hostes armis, meritis sic vicit amicos*. Zycząc kochanemu Rycerstwu, ktore z nim służyło wiernie, y dosługowało się sprawiedliwie, owey: *per omnes meritorum gradus* záplaty, która, ktoś krotko w Krolu Iánie opisał: *Miles eram, post, signa ferens, post, Scipio, Dux, Rex*.

W ukochaney Máłżonki swoiey Xieźny IMći Woiewodziny, y Hetmanowy pierśiach, lokuie serce swoje, która iáko w życiu prawdziwey miłości, ták y po śmierci, státecznego affektu millionowe w expensach daie dowody: *Quid quid agis scená spectabére magna, & pia non paucis testibus uxor eris*, pisał do swoiey Korynny Owidyusz z wygnania. Zálu nie rozrzewniám urazającemi zboláte serce kondolencyami, mowię tylko do ciebie Moścía Xieźno z S. Ambrozym: *Non doleás quod talem virum amiseris, sed gaudeas quod talem habueris*. Tama też płynących y ulga w zálach niech będzie od S. Hieronima: *Hoc orbitatis solatium esto, ut meminisse perseveres, lugere desinas*.

W sercu ukochaney Corki I. O. X. Iey Mci Ordynarowy Zámoyski Woiewodziny Smolńskiey skłáda Ociec umarły żywą pámiéć, w sercu mowię tym, ktore, nie trzy tylko Zámoyskich kopie, ále tyliac grotow od zálu przeszłyto. Zyczy y ostátecznie błogostáwi: *Es mihi, sisq; precor, nostris diuturnior annis Filia, qua felix fospite semper eram*. A kochaney Wnuczce I. W. Podkomorzyny W. X. L. Korduli, swoiey y Hetmanskiego serca kropelce krwi ostátniey, zyczy: *Vive, & per secula cresce, illustriq; Ducum sis semper prole beata*.

A poniewasz Xiażę *progeniem claram terris partitus & astris*. Od drugiey Corki Ogiński Woiewodziny Trockiey po zostátemu potomstwu zyczy Xiażę Dziád: *bene vivitis ignes, vivite inextincti, flammaq; corq; precor*, to jest I. W. IMć Pánu Cześnikowi Litewskiemu: *Sis juvenis, similisq; mihi, prognatus, ut illum quilibet agnoscat moribus esse meum*. Iáśnie Wielmożnym IMciom Pániom Przeddziecki Pifarzowy W. X. L. Platerowy Woiewodzicowy Inflanckiey, teraz Stárościny Dwieima IMć Pánnom Woiewodzankom Trockim, y dwieima Zákonnicom Lwowskim S. Dominiká, zostáwuie ten iák Konstantyn wielki, syn Konstantyná krzyże herbowne z błogostáwienstwem owym: *in hoc signo vincite fata*; zostáwuie miesiąc, zycząc zázwsze w nowiu lat, w pełni szczęścia. Zostáwuie

31
stáwuie y gwiazdę z promieniami pomyslnych szczęśliwości,
áby tá, ktora iemu do záchodu iák *Hesperus* przyświecáta,
wań iák *Phosphorus*, południe práwdziwego w życiu ukon-
tentowania przyniosła, iák owa o ktorey Klaudyan: *Visa est*
in medio, populis mirantibus, audax stella, die.

Partykularne zánoszę do ciebie pożegnanie J. W. Mcia
Páni Genowefo z Ogińskich Brzořtowska, Stárořcina Dawgo-
wska, wraz z J. W. JMć Pánem, Adamem Brzořtostow-
skim Stárořtá Dawgowskim, nie tylko z prywatney moiey
obligacyi domowi Brzořtowskich, bo Dziad JMći Pána Stáro-
řty, Woiewoda Trocki Kollegium nášzego Mińskiego Fun-
dator, Akadémii Wileńskiey znacznemi táskami Konfunda-
tor. Ale z publiczney ná tey ámbonie funkcyi, żeście sá-
mi tylko z między Wnukow z Litwy: *magná distantia,*
majore affectu, stáwili się do Wiśniowca ná pogrzeb Xiażę-
cy. Jeżeli tam kiedyś (iák *in vitis Patrum* czytam) rá-
chowat Anioł, kroki Pustelniká idácego po wodę do zro-
dła. Xiażę Michał Archanioł, kroki wásze wszystkie: *in*
banc vallem lacrymarum do Wiśniowca porachowat *ad me-*
ritum, życząc co ktoś jednemu z Rozynow: *Quidquid cal-*
caveris, rosa fiat purpurarum. Zyczy J. W. JMć Pánu Stá-
rořcie, áby wstępując w herbowne Strzemię Brzořtowskich,
poszedł (co nie nowina w domu iego) iák w Rzymie, *Viá Pa-*
latiná ad Capitolium; w Polšczce *Viá regia,* (co nie nowina w do-
mu Wiśniowieckich z kolligowanym ták ściřto z Brzořtowskie-
mi) poszedł *per templum virtutis, ad templum honoris,* á iá
mu zyczę. *Quo pede capisti, sic bene, semper eas.*

W sercu ukochaney Synowicy J. O. Xieźny z Xiażąt
Wiśniowieckich Rádziwiłowy, Woiewodziny Wileńskiey
Hetmanowy W. X. L. *Patruus alter Pater,* lokuie nie zá-
pomniana, w życiu, nieřmiertelná, po życiu życziwość, w
tey mowie Xieźny, o ktorey mowić mogę co Eccl: 27. *Sicut*
Sol oriens mundo in altissimis, sic mulieris bonæ species in or-
nementum domus ejus. W pátrzyły się w to słońce Rádzi-
wiłowskie Orły, owemi ktore sá, *in amore duces* oczami, y
upátrzyły Páńskich przymiotow, Xiażęcych doskonałości
Pandorę Polska. Zyczy icy Xiażę Stryi, áby orleta icy, Já-
nusz y Karol Xiażęta Synowie, wypierzyły się w dwóch
Dziádow Kánclerskie piorá, y zá czasem był z nich káždy
wedle pisma S. Ezech: 17. *Aquila alarum magnarum, plena*
plumis & varietate. Zyczy tym kochanym Wnukom bli-
źniakom, áby iák sá, *ore pares,* ták teź byli: *Cælestia sidera*
fratres

16
fratres, ambo conspicui, patremq; genis, matremq; secuti, Priamida gemini. Daves.

W fercach wżyskch przyiációŝ, lokuie zmarły Xiążę ŝczera, życzliwość, y miłość niezmyślona, boć to práwda, co S. Auguŝtyn nápiŝał: *Si cruci affigatur, si igne comburatur, semper amat, qui verè amans est.* á po Polŝku ták. Jná krzyż wbity, chociaŝ w puł płomieni, kto ŝczzerze kocha, nigdy ŝię nie zmieni; y tym kończy życie, czym zákończył teŝtáment ŝwoy Xiążę Jeremiaŝ Wiŝniowiecki Woiewoda Ruŝki. *Amici orate pro mortuo, inimici parcite sepulto.* boć tá prawdziwych przyiácielskich duŝz maxima: *Voluntatem mihi eripuit amor, intellectum dolor, sola amici relicta est memoria.*

W fercach ŝlug y wżyskch Domowi Xiążąt Wiŝniowieckich obligowanych, zoŝtáwuie owę pámiéć, ktorá, oddáŝ Krol Michał Wiŝniowiecki, wyŝyáiac po oblubienicę do Wiednia, Jędrzeia Oŝzowskiego Biŝkupa ná ten czas Chełmińŝkiego y Podkánclerzego Koronnego, dáŝ mu zegarek ŝczzeróŝtoty, ná ktorym byó nápiŝano: *Omni hora, memento mei.*

W fercach Zákonow wżyskch, ták tych ktore ŝię gromadnie ná pogrzeb ŝtáwiły, iáko teŝ ktore łáŝk Xiążęcych choynie doznáwały, zoŝtáwuie zmarły Xiążę życzliwe: *memento:* Jeŝeli ieŝcze iáŝ troie páchołáŝ, w Bábilonŝkim piecu, ták on w Czyŝcowych ogniach ŝmáży ŝię: *Benedicite omnes Religioŝi Domino Dan: 3.* Albo iáŝ Dáwid proŝi: *Sacerdotes tui induant juŝtitiam,* Pŝal: 38. á coŝ to zá ŝpráwiedliwość? oto, *juŝto juŝta date.*

W fercu, *minimæ, inter Religioŝos ordines, Societatis JE-SU* lokuie nieŝmiertelná wdzięcznoŝć Fundatorowi ŝwoiemu, y życzę owego błogoŝtáwieńŝtwa domowi iego, ktore dáŝ Moyŝeŝ pokoleniu Aŝer: *habitatio ejus ŝit inter brachia ŝempiterna.* Coŝ ŝię to zá ludzie mieŝcili w pokoleniu Aŝer? mowi piŝmo S. Numer: 26. *Filii Aŝer per cogntaiones ŝuas, à quo familia Jeŝuitarum,* Nieboię ŝię z Zákonem moim owey cenŝury u S. Bernarda: *Importuni ut accipiant, inquieti donec accipiant, ingrati cum acceperint.* Bo ieŝeli imie Jezuŝowe, ktorego Towarzyŝtvo ieŝteŝmy *Turris fortiffima nomen Domini,* odpoczynek wieczny w tey wieży; ieŝeli *oleum effuŝum nomen Domini,* z niego ŝwiáćtoŝć wiekuiŝta ŝwiecić będzie nie tylkoná Europeyŝkim Jezuickim ŝwiecie, ále po Indyach, Jáponiach, Chinách &c. y podziemnych krájach, gdzie niewiem czyli o imieniu Polŝki ŝlyŝá, ludzie, Jezuici o imieniu

niu Xiążęcia Wiśniowieckiego pamiętać będą, Fundatorowi swojemu w trzech mszach Świętych od każdego Kápłána, a ráchuie się nas wedle kátalogu Juwencyusza, Kápłánów 10000. y práwdzić się zázwsze będzie, w Zákonie moim, wdzięczności pełnym, Xiążęciu Wiśniowieckiemu: *Viv amabilis ad Societatem, & magis amicus erit quàm frater*, Prov: 18.

W sercach poddaństwa wszystkiego, iák kiedyś August Cesarz, zostawuie Xiążę owę pamięć: *Et vos orate coloni, perpetuam pacem, pacificumq; Ducem*. Ovid:

W sercach wszystkich dobrych, żałujących szczerze dobrego, y požadanego Páná, kładzie S. Ambroży owe życliwe y miłe wéltchnienie: *Sursùm sint corda, & sicci erunt oculi*.

Ná ostátek, kiedy śmierć ze wżyskiego odarłá Xiążęcia, same tylko dla nas w herbie zostały trzy herbowne krzyże, ták ie Xiążę testamentem oddaie. Koronie ieden, drugi W. Xięstwu Litewskiemu, Trzeci familii pozostałey. Koronie krzyż z poprzyiężoną ná krzyż wiernością. Litwie krzyż z ukrzyżowaną miłością. Fámilii krzyż z błogosláwienstwem. To iest, krzyż koronie ná koronę, Rycerzowi Pogoni Litewskiej ná tarczą, boleiajcey Fámilii ná pasyá, wżyskim ná kompasyá, y krzyżyk ná pożeganie.

*Conjux, nata vale, chariq; valet nepotes.
Mitra vale, fortuna vale, valeatis amici.*

100.

W tym roku w Warszawie...
W tym roku w Warszawie...
W tym roku w Warszawie...

W tym roku w Warszawie...
W tym roku w Warszawie...
W tym roku w Warszawie...

W tym roku w Warszawie...
W tym roku w Warszawie...
W tym roku w Warszawie...

W tym roku w Warszawie...
W tym roku w Warszawie...
W tym roku w Warszawie...

W tym roku w Warszawie...
W tym roku w Warszawie...
W tym roku w Warszawie...

W tym roku w Warszawie...
W tym roku w Warszawie...
W tym roku w Warszawie...

W tym roku w Warszawie...
W tym roku w Warszawie...
W tym roku w Warszawie...

W tym roku w Warszawie...
W tym roku w Warszawie...
W tym roku w Warszawie...

W tym roku w Warszawie...
W tym roku w Warszawie...
W tym roku w Warszawie...

W tym roku w Warszawie...
W tym roku w Warszawie...
W tym roku w Warszawie...

W tym roku w Warszawie...
W tym roku w Warszawie...
W tym roku w Warszawie...

W tym roku w Warszawie...
W tym roku w Warszawie...
W tym roku w Warszawie...

W tym roku w Warszawie...
W tym roku w Warszawie...
W tym roku w Warszawie...